

ΤΕΚΜΗΡΙΑ

Τριμηνιαία πολιτική επιθεώρηση ντοκουμεντών, ερευνών
και μελετών της ριζοσπαστικής θεωρίας και πράξης
για την Αυτονομία

Ετος 2, τευχος 7

Δεκεμβρης '81 - Φλεβαρης '82

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΤΕΚΜΗΡΙΑ

Μελετησε. Η διαχωρισμενη συλλογικοτητα των
αναρχοαυτονομων μεσα απο την καταστολη των καταληψεων.
Η Αντισταση σημερα. Καταστατικη προταση για το «Χωρο».
(Επιμελεια: Α. Πολωνου - Κ.Α. Κατσουρου)

Η ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ

Noir et Rouge	Ιταλια: το κινημα των συμβουλιων	20
Anton Pannekoek	Τα εργατικα συμβουλια και η οργανωση της κοινωνιας και της παραγωγης	25

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ

Paul Mattick	Συμβουλια και Κομμα	30
--------------	---------------------	----

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΚΡΙΤΙΚΗ

Max Horkheimer	Το αυταρχικο κρατος	45
----------------	---------------------	----

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Agnes Heller	Η θεωρια, η πραξη και οι ανθρωπινες αναγκες	61
--------------	---	----

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΩΝ

Antonio Scutiero	Τα αντικυρηνικα κινηματα στην Ευρωπη	72
April Carter	Η σημασια της αμεσης δρασης	78

ΜΗ-ΒΙΑ ΚΑΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

Hervé Ott	Η απεργία πεινας: για τον διαλογό με το θάνατο και τους ζωντανούς	83
-----------	--	----

ΟΙΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Roberto De Francesco	Αναγκη ν' ακουµε...	90
Edgar Morin	Η συγκρουση αναμεσα στη κοινωνια και τη φυση	92
Paolo Sala	Η πρωτη οικολογικη ενωση στην Πολωνια	94
Andrea Poggio	Ο οικολογισμος στη κριση της αναπτυξης	95
Roberto De Francesco	Brice Lalonde, ο ποδηλατης οικολογος	98
Κορνηλιου Καστοριαδη	Ποια αυτονομια για το παγκοσμιο οικολογικο κινη- µα	101
Μεταφραση απο αγγλικά και ιταλικά: Α. Αλεξίου, Κ.Α. Κατσουρος		

ΤΕΚΜΗΡΙΑ

Μελετησε

- Α. Στινα, Αναμνησεις: 60 χρονια κατω απο τη σημαια της σοσιαλιστι-
κης επαναστασης
- Κ. Καστοριαδη, Η γραφειοκρατικη κοινωνια - Η πειρα του εργατικου
κινήματος - προλεταριατο και οργανωση
- Ρ. Λουξεμπουργκ, Μαζικη απεργια, κομμα, συνδικατα
- Α. Παννεκουκ, Ο Λενιν σαν φιλοσοφος
- Κ. Κορς, Μαρξισμος και φιλοσοφια
- Π. Ματικ, Μαρξ και Κεϋνς

ΤΑ ΑΝΤΙΠΥΡΗΝΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ

Antonio Scutiero

Η λαϊκή αντίθεση στην εγκατάσταση πυρηνικών κέντρων αυξάνεται ολο και περισσότερο σ' όλες τις χώρες της Ευρώπης. Στη Γαλλία, στη Γερμανία, στην Ελβετία αναπτύχθηκε ήδη πριν μερικά χρόνια ένα ισχυρό κίνημα εναντία στα πυρηνικά προγράμματα τα οποία προσπαθήσαν να επιβάλλουν οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών. Πολίτες και ομάδες βάσης οργανώνουν διαδηλώσεις, καθοδηγούν νομίμους αγώνες, συντάσσουν αιτήματα, καταλαμβάνουν τις προβλεπόμενες θέσεις για την τοποθέτηση των πυρηνικών εγκαταστάσεων ή πραγματοποιούν μη βίαια σαμποτάζ, ασκούν πίεση στα τοπικά δημοτικά συμβούλια και στα πολιτικά κομμάτια, και σε πολλές περιπτώσεις, εξαναγκάζουν τις κυβερνήσεις να αναθεωρήσουν τα προγράμματα και να καθυστερήσουν τα έργα.

Η αντίθεση βασίζεται πριν απ' όλα στην συνειδητοποίηση του κινδύνου που συνδέεται με την παραγωγή της ατομικής ενέργειας, με το φόβο για την υγεία και την ασφάλεια και με κείνον για τους απογόνους. Ο φόβος αυτός επιδεινώνεται εξ' αιτίας της αρνήσης να υπαχθούν οι αποφασίες των κυβερνήσεων στις συμβουλές και στις θέλησεις των άμεσα ενδιαφερομένων· αντίθετα λαμβάνονται ανεξάρτητα απ' αυτούς. Τέλικά, ο κόσμος έχει συνειδητοποιήσει πως πίσω από τα πυρηνικά προγράμματα δεν υπάρχει το δημοσίο συμφέρον αλλά το κέρδος των παραγωγών της ενέργειας και της πυρηνικής βιομηχανίας.

Από το άλλο μέρος, οι κυβερνήσεις ή καλύτερα κλειότες συμμαχίες συμφερόντων, όπου συναντιούνται οι εταιρείες που κατασκευάζουν τα κέντρα (ή τοπικές σκανδαλώδεις παραχωρήσεις), οι παραγωγοί του ηλεκτρισμού, οι εθνικές και περιορισμένες δημοσίες εξουσίες. Τετοιού είδους συμμαχίες, είτε στη Γαλλία είτε στη Γερμανία είτε οπουδήποτε αλλού, κάνουν ο,τι είναι δυνατό για ν' αρχίσουν την κατασκευή των κέντρων και να δημιουργήσουν ένα «τετελεσμένο γεγονός». Για την επιτυχία του σκοπού τους χρησιμοποιούν κάθε μέσο: κρατούν όσο μπορούν περισσότερο μυστικά τα σχέδια και τους τοπούς της κατασκευής· προσπαθούν να «εξαγοράσουν» τον πληθυσμό και τους αντιπροσώπους των τοπικών διοικήσεων με υποσχέσεις (δρόμους, πιαίνες κλπ) και με την απάτη νέων θέσεων εργασίας· δυσφημίζουν τους αντιπολιτευόμενους αποκαλώντας τους, στηριζόμενοι και στη συνδρομή του τύπου, «εξτρεμιστές» ή «προβοκατορές», καταφεύγουν στην αστυνομία και στην καταστολή.

Wuhl και Brokdorf (Γερμανία), Malville (Γαλλία), Kaiseraugust (Ελβετία), είναι μερικοί από τους χώρους όπου αρχισε η κατασκευή των πυρηνικών κέντρων κι όπου η παλή υπηρξε πιο δυνατή μεταξύ της οικολογικής αντιπολίτευσης και των κατασκευαστών των πυρηνικών προγραμμάτων· οι χώροι αυτοί αποτελούν παραδείγματα του πως γεννήθηκε και αναπτύχθηκε η λαϊκή αντίθεση στην προβλεπόμενη «ατομική καταστροφή». Η αξία τους βρίσκεται κυρώς στη χρήσιμη εμπειρία που παρέχουν για άλλες παρομοίες περιπτώσεις και για το αντι-πυρηνικό κίνημα γενικά.

Wuhl (Γερμανία)

Το Wuhl ένα χωρίο 2.700 κατοίκων, σαράντα πέντε χιλ. νοτιοδυτικά του Φράϊμπουργκ, στη δεξιά όχθη του Ρήνου. Η περιοχή ονομάζεται Kaisersstuhl, είναι κυρίως αγροτική και φημίζεται για τους αμπέλωνες της. Κι εδώ αποφασίστηκε η κατασκευή ενός πυρηνικού κέντρου ισχύος 1300 MW, στις όχθες του Ρήνου, σε

μία περιοχή δασώδη, από τις τελευταίες που παρέμειναν ανεπαφές κατά μήκος του ποταμού.

Με την ανακοίνωση της επιλογής του Wyhl για την εγκατάσταση του πυρηνικού κέντρου, τον Ιούλη του 1973, οι κάτοικοι της περιοχής γνώριζαν τα προβλήματα της οικολογικής προστασίας και περιφρούρησης της περιοχής, και λίγες βδομάδες μετά, μία εκατοντάδα ψαράδων έκαναν διαδήλωση στον ποταμό. Στην ίδια περιοχή, στο Ρήνο, είχαν ήδη αρχίσει να δραστηριοποιούνται διάφορα κινήματα πυρηνικής και οικολογικής αντιπολίτευσης: στο Fessenheim, στη γαλλική πλευρά του ποταμού, εναντίον στην εγκατάσταση δύο πυρηνικών αντιδραστήρων 900 MW ο καθένας· το καλοκαίρι του 1971 στο Breisach, στη νοτιά πλευρά του Kaiserstuhl, παντού εναντίον στην πυρηνική εγκατάσταση· στο Marcholsheim, στη γαλλική πλευρά μπροστά στο Breisach εναντίον σ' ένα εργοστάσιο μολυβδού της Chemische Werke Muenchem. Αν στο Fessenheim δεν έγινε τίποτα δυνατό, και ήδη ένα μέρος του σχεδίου μπήκε σ' εφαρμογή με τη λειτουργία του πρώτου αντιδραστήρα (Μαρτίς '77), στο Breisach και στο Marcholsheim, η οικολογική αντιπολίτευση με συνεχείς διαδηλώσεις και καταλήψεις των προβλεπομένων χώρων εγκατάστασης, πέτυχε να μπλοκάρει τα σχέδια και την κατασκευή.

Το σπουδαιότερο όμως των αγώνων αυτών υπήρξε η συμμετοχή του πληθυσμού κι από τις δύο πλευρές του Ρήνου. Δημιουργήθηκε έτσι ένα ισχυρό κίνημα διεθνούς αλληλεγγύης: η δημιουργία της «Internationale Rheintal Aktion» που σχηματίστηκε από διάφορες ομάδες και επιτροπές που συμμετείχαν στην παλη για το πυρηνικό κέντρο του Breisach: οι πρωτοβουλίες των ομάδων δράσης των πολιτών της περιοχής του Kaiserstuhl εναντίον στο εργοστάσιο μολυβδού του Marcholsheim και του κέντρου του Wyhl, η ίδρυση μιας «Διεθνούς Επιτροπής» και η οικοδόμηση του «οίκου φιλίας» στο Marcholsheim.

Η κυβέρνηση του Baden-Wuerttemberg και η εταιρεία ηλεκτρισμού (Badenwerk-AG) απεφάσισαν να εγκαταλειφθεί η κατασκευή του κέντρου στο Breisach – όταν η IRA συγκεντρώσε 65.584 υπογραφές, δηλαδή το 90% των ψηφών της περιοχής – και επέλεξαν το Wyhl. Ο ντόπιος πληθυσμός ήταν ήδη προετοιμασμένος κι αποφάσισε ν' αντισταθεί. Από την αρχή τον απασχολούσε η ραδιενέργεια, οι συνέπειες που θα μπορούσε να προκαλέσει στις κλιματολογικές συνθήκες της περιοχής· η ανοδός της θερμοκρασίας του ποταμού· ο σχηματισμός νεφών και ομίχλων με μεγάλες ζημιές για τους αμπελώνες και τις καλλιέργειες· πτώση του επιπέδου του νερού με ζημιές αναποφευκτές για τα δάση.

Στους μήνες του Μαη και του Ιουνι του 1974, 8 τοπικές κοινότητες, 53 ενώσεις, 330 προσωπικότητες ταχθήκαν εναντίον των καταχρήσεων της κατασκευής του κέντρου. Τον Αυγουστο δημιουργήθηκε η «Διεθνή Επιτροπή» (στην αρχή περιελάμβανε 21 ομάδες δράσης πολιτών) και τον Οκτώβρη η «Badische Fraueninitiative» (πρωτοβουλία των γυναικών του Baden). Προς το τέλος του χρόνου η Επιτροπή Οικονομίας και Περιβαλλοντος της κυβέρνησης του Baden έδωσε την εγκρίση της για την κατασκευή του κέντρου. Αλλά η αντιπολίτευση αντιταχθηκε στη νομιμότητα της πώλησης του εδάφους στην ηλεκτρική εταιρεία και υποχρέωσε την κοινότητα του Wyhl να συγκαλέσει ένα δημοψήφισμα. Το δημοψήφισμα, 883 υπέρ και 692 εναντίον, επέτρεψε στην κυβέρνηση να δώσει την άδεια για την εγκατάσταση που ήταν «επείγον δημοσίο συμφέρον». Αμέσως τα συνδικάτα των χωριών του βρισκόνταν κοντά στο Wyhl αρχίσαν να ενεργοποιούνται προς δύο νομίμες δραστηριότητες: η μία εναντίον στη κατασκευή, η άλλη εναντίον στην εκδόση της άδειας. Αλλά στις 17 Φεβρουαρίου αρχίσαν οι εργασίες και ανυψώσαν ένα μαντρότοιχο στο χώρο της εγκατάστασης. Αμέσως, γύρω στα 150 πρόσωπα της περιοχής καταλαμβάνουν το μέρος όπου συγκεντρώνονται τα υλικά και, κινηγμένα από την αστυνομία την επομένη μερα, τον ανακαταλαμβάνουν στις 23 Φεβρουαρίου μαζί με χίλιους άλλους κατά τη διάρκεια μιας μεγάλης συγκεντρώσεως 28.000 διαδηλωτών. Η καταληψη – βοηθούμενη από τη Διεθνή Επιτροπή, με 42 ομάδες δράσης πολιτών 50 πόλεων της Γαλλίας και της Γερμανίας – συνεχίστηκε περισσότερο από οκτώ μήνες, στη διάρκεια των οποίων μπόρεσαν ν' αρχίσουν διαπραγματεύσεις με την κυβέρνηση.

Το Νοέμβρη η εξέλιξη της καταληψής ήταν αβεβαία, με την υποχρέωση της κυβέρνησης να μην αρχίσει τις εργασίες μέχρις ότου εκδοθεί η απόφαση του δικαστηρίου του Φράϊμπουργκ και να μην καταδιώξη ποινικά εκείνους που έλαβαν

μερος στην καταληψη. Το Γενάρη του '76 το δικαστήριο καθόρισε πως όλες οι εργασίες στο Wyhl έπρεπε να ανασταλούν μέχρι το Νοέμβρη και πως στο μεταξύ νέες μελέτες έγιναν για τις οικολογικές συνέπειες που θα είχε το κέντρο. Τελικά, τον περασμένο Μάρτη, η απόφαση για την εκδότη της άδειας καθόριζε πως δεν μπορούσε να εκδοθεί τέτοια άδεια κι επομένως καμία εργασία δεν μπορούσε ν' αρχίσει στο Wyhl, αφού δεν είχαν παρθεί όλες οι απαραίτητες, αναγκαίες προφυλάξεις εναντίον στους κινδύνους από τον αντιδραστήρα, με τις προβλεπόμενες συνέπειες μιας «εθνικής καταστροφής». Αυτό σημαίνει πως οι εργασίες για την εγκατάσταση ενός αντιδραστήρα των διαστάσεων που προβλεπόταν για τον Wyhl είναι τεχνικά απραγματοποίητες και, κατά συνέπεια, κάθε άλλος αντιδραστήρας του ίδιου τύπου είναι σήμερα επικίνδυνος κι επομένως πρέπει να αποφευχεται.

Η δύναμη του αντιπυρηνικού κινήματος στο Wyhl υπηρξε κυρίως η ευρεία υποστήριξη του πληθυσμού της περιοχής που συνειδητοποίησε ότι υποσκελιζόταν από τις εξουσίες για αποφάσεις που τον αφορούσαν άμεσα. Μα ένας από τους λόγους, ίσως ο πιο αποφασιστικός, που επέτρεψε την επιτυχία της αντιπυρηνικής πρωτοβουλίας υπηρξε η πλήρης αυτονομία και αυτοδιαχείριση του κινήματος σε σχέση προς κάθε άλλη πολιτική δύναμη. Αντιπροσωπιοί του σοσιαλδημοκρατικού κομματος, κινήματα της ακρας αριστερας ακόμα κι ομοσπονδιακοί αντιπρόσωποι των ομάδων δράσης των πολιτών (BRU) οφείλαν να υποτασσονται στις αποφάσεις και στη μη βίαιη μέθοδο του κινήματος, το οποίο, αν και αποδεχόταν βοήθεια, απεκρούε από την άλλη κάθε μορφή ηγεμονίας ή ελέγχου. Αυτό οφείλει να κάνει κάθε γνήσιο «λαϊκό κίνημα» για να μπορεί να εξελισσεται γύρω από τον κοινό σκοπό της υπερασπίσης των αναγκών του.

Brokdorf (Γερμανία)

Το Brokdorf είναι ένα χωριουδάκι στη δεξιά όχθη του ποταμοκόλπου του Ελβα. Στην ίδια ζώνη, σχετικά αθικτή ακόμα, λειτουργούν δυο ηλεκτρικά κέντρα, ένα τρίτο βρίσκεται υπό κατασκευή και υπάρχουν σχέδια τουλάχιστον για δώδεκα κέντρα. Η αναγγελία του σχεδίου του πυρηνικού κέντρου υπηρξε το σήμα κινδύνου που προειδοποίησε τον πληθυσμό, πέρα από το πρόβλημα του πυρηνικού κινδύνου, για ένα πιθανό σχέδιο βιομηχανοποίησης της ζώνης. Το Νοέμβρη του 1973 ιδρύθηκε η «Bürgerinitiative Umweltschutz Unterelbe» (Επιτροπή δράσης των πολιτών για την οικολογική υπερασπίση του ποταμοκόλπου του Ελβα-BUU).

Όταν το σχέδιο οικοδόμησης του πυρηνικού κέντρου στο Brokdorf έγινε γνωστό στον πληθυσμό, στα τέλη του 1973, μια σφυγομετρήση στις δυο ενδιαφερουσες κοινότητες Brokdorf και Wevelsfleth, έδωσε το 75% εναντίον στο κέντρο· το ίδιο ποσοστό αντίθεσης προέκυψε (Φλεβάρης '74) στη διάρκεια μιας δημοσίας συνελεύσεως που συγκραλέστηκε από την περιφερειακή κυβέρνηση που είχε την πρόθεσή να πείσει για το αντίθετο την τοπική κοινή γνώμη. Ενάντια στην άδεια κατασκευής του κέντρου η BUU συγκέντρωσε περισσότερες από 31.000 υπογραφές, σταλθηκαν επίσης 160 προσωπικές διαμαρτυρίες και εκείνες των διαφόρων οργανώσεων. Στο μεταξύ η περιφερειακή κυβέρνηση και οι ηλεκτρικές εταιρείες προσπάθησαν να δωροδοκήσουν την κοινότητα του Brokdorf: δώρα και διάφορα δάνεια, μια πισίνα, ένα δημοσιο πλυντήριο, ένα νέο σύστημα υδραγωγείου· η NWK έστειλε καλάθια με λουλούδια μοίρασε παγωτά στα παιδιά με την επιγραφή: «κατι που δεν θα δείτε ποτέ-παγωτά με ενεργεια». Όταν (25 Οκτωβρίου 1976) εγκρίθηκε το σχέδιο για το κέντρο και παραχωρήθηκε η άδεια οικοδόμησης, η εταιρεία είχε ήδη από καιρό προχωρήσει στις προετοιμασίες και στην παραγγελία των αντιδραστήρων, σαν να ήταν ήδη εξουσιοδοτημένη. Την ίδια νύκτα, κάτω από την υποστήριξη της αστυνομίας, άρχισαν οι εργασίες της περιφράξης. Για να προλάβουν μια κατάληψη πως στο Wyhl, την επομένη το πρωί ένα δίχτυ, αγκαθωτό συρμα, ένα χαντάκι, δυο στομία υδροληψίας στην είσοδο και περιπόλοι αστυνομίας με σκυλία υπερασπιζαν ήδη τον προεπιλεγμένο χώρο.

Συγχρονως ο υπουργός κοινωνικών υποθέσεων κάλεσε για φαγητό τους διευθυντές των εξ κυριότερων καθημερινών εφημερίδων της περιοχής για να τους προειδοποιήσει να μην παρουν θέσεις εναντίον του σχεδίου.

Οι αντιπολιτευόμενοι δεν καθήσαν οπωσδήποτε με σταυρωμένα χέρια και

οργανώσαν για το ερχόμενο Σάββτο μιαν εθνική συγκέντρωση. Γύρω στα 5 χιλιάδες πρόσωπα, και από τη γειτονική Δανία και την Ολλανδία, εφθάσαν στο Brokdorf και λίγο αργότερα 2 χιλιάδες απ' αυτά κατέλαβαν ειρηνικά το χώρο όπου συγκεντρώνονται και ετοιμαζονται τα υλικά για την κατασκευή του κέντρου, διανεμώντας τέντες για τη νύχτα. Η αντίδραση της αστυνομίας, βίαση, αρχισε στις εννιά το βράδυ: πέταξαν εξώ με δύναμη εκείνους που είχαν καταλάβει το χώρο, τις τέντες και τους σάκκους τους: 26 τραυματισμένοι 55 φυλακισμένοι. Την επομένη η «σοβαρή σοσιαλδημοκρατική εφημερίδα «Frankfurter Rundschau» μίλαγε για 150 εξτρεμιστές διαδηλωτές: κομμουνιστές του KBW (Kommunistischer Bund Westdeutschland) και μαρξιστές λενινιστές του KPD. Από τότε και στο εξής η παρουσία κομμουνιστών αγωνιστών εχρησιμοποιείτο δίχως διαταγμό από τις εξουσίες για να δυσφημιστεί ολοκληρω το αντιπυρηνικό κίνημα.

Μα η βία της αστυνομίας δεν αποθάρρυνε αντίθετα ενδυναμωσε την αντιπολίτευση που, μετά από μια σιωπηρή πορεία του πλήθους από το Wevelsfleth στο Brokdorf, οργανώσε μια νέα διαδήλωση για τις 13 Νοεμβρίου όπου συμμετείχαν από 30 ως 50 χιλιάδες πρόσωπα απ' όλη τη Γερμανία και το εξωτερικό: αυτή τη φορά η αστυνομία, αφού εμποδισε με κάθε μέσο τους διαδηλωτές επανεβή μ' ακόμα μεγαλύτερη σκληρότητα χρησιμοποιώντας δακρυγόνα που ερρίχνε από ελικοπτερα και χτυπώντας επίσης το κέντρο της πορείας εμμεσα που είχε αποπειραθεί μια νέα καταληψη. Περισσότερα από 500 πρόσωπα πληγώθηκαν και ξανά ο συντηρικός τυπός χτύπησε τους αντιπολιτευομένους διαστρεβλώνοντας τα γεγονότα.

Η βίαιη καταστολή των δύο διαδηλώσεων στο Brokdorf, που εξετεθήσαν μ' ένταση, σ' όλη τη Γερμανία, στη συζήτηση για την πυρηνική ενεργεια, με την αναγγελία μιας νέας διαδήλωσης για τις 19 Φεβρουαρίου 1977, η συζήτηση μετατοπίστηκε στη βία των διαδηλωτών και των ομάδων των «κομμουνιστών προβοκατόρων». Σ' αυτό το σημείο εφτάσε η εκστρατεία του τυπού για να δυσφημιστεί η διαδήλωση, ώστε οι ομάδες οικολογικής προστασίας απεφασισαν να συγκεντρωθούν στο Itzehoe, ένα χωριουδάκι δίπλα στο Brokdorf. Εγκεκριμένη, η συγκέντρωση στο Itzehoe έχει επίσης την επίσημη εγκρίση του σοσιαλδημοκρατικού κόμματος της περιφέρειας και των νεαρών σοσιαλιστών. Μοναχά μερικές ομάδες και το KPD (μαρξιστές-λενινιστές) είχαν την πρόθεση να πάνε στο Brokdorf. Από τις δύο διαδηλώσεις η πρώτη εξελίχτηκε σε μια μεγάλη συγκέντρωση και συνέδριο με 40.000 πρόσωπα, η δεύτερη τίποτα το ουσιαστικό, με μια μεγάλη αστυνομική παραταξη από τη μια πλευρά και 5-6 χιλιάδες πρόσωπα από την άλλη, μπλοκαρισμένες από το χώρο συγκέντρωσης και προετοιμασίας του υλικού σ' απόσταση 6 χιλιομέτρων. Κανένα πρακτικό αποτέλεσμα δεν προέκυψε από τις δύο διαδηλώσεις: οι εργασίες στο χώρο συγκέντρωσης και προετοιμασίας υλικού στο Brokdorf συνεχίστηκαν.

Αν είναι χρήσιμο να αναλύσουμε τους λόγους της ήττας, ίσως αυτοί να πρέπει να αναζητηθούν στην υπερβολικά μαλακή στάση και συμπεριφορά της BUU που πληρώσε το γεγονός παίρνοντας τις αποστάσεις από τις πιο ριζοσπαστικές ομάδες και εμπιστευθηκε το ενδιαφέρον που έδειξε η SPD (να μην ξεχναμε πως η SPD είναι στη κυβέρνηση). Το ότι άφησε να της ξεφύγει η ευκαιρία για μια μεγάλη ειρηνική πορεία από το Itzehoe στο Brokdorf, την οποία πολλοί ζητήσαν επιμονά στην διάρκεια της συγκέντρωσης της 19 Φεβρουαρίου, υπήρξε στην πράξη ένα άλλο στοιχείο παραλείψης. Η BUU βρίσκεται τώρα μπροστά στο πρόβλημα του πως να συνεχίσει τον αγώνα, ενώ η κυβέρνηση, συγκεντρώνοντας την προσοχή στο Brokdorf πέτυχε επίσης το σκοπό να περσιπάσει τη δημοσία γνώμη από τη γενική συζήτηση για το πυρηνικό. Τελικά, οι δημοσίες εξουσίες πειραματίστηκαν στο Brokdorf την πλέον αποτελεσματική τεχνική για να κατατροπώσουν την πυρηνική αντιπολίτευση: εκτεταμένη εκστρατεία του τυπού με τρομοκρατικούς τόνους και μια σύμπαγη χρήση των αστυνομικών δυναμειών. Η τεχνική χρησιμοποιήθηκε και πάλι μ' επιτυχία στις 19 του περασμένου Μαρτίου, για να κατασταλεί μια διαδήλωση εναντίον στη σχεδιασμένη εγκατάσταση πυρηνικού κέντρου στο Grohnde.

Η Malville είναι ένα μικρό γαλλικό χωριό 410 κατοίκων, στην οχθη του Ροδανού, στο κέντρο ενός τριγώνου στις κορυφές του οποίου βρίσκονται οι πόλεις Λυών (44 χιλ.), Γκρενομπλ (60 χιλ.) και Γενεύη (74 χιλ.). Υπό κατασκευή, εδώ, ένας ισχυρός αντιδραστήρας λιπασμάτων 1200 MW, ονομαζόμενος «Super-Phoenix», ο οποίος χρηματοδοτείται από κοινού από την Γερμανία και την Ιταλία.

Η πρώτη σημαντική αντίθεση στο σχέδιο για την «Super-Phoenix» προήλθε από μια ομάδα επιστημόνων, ερευνητών και τεχνικών του Ινστιτούτου πυρηνικής φυσικής της Λυών και του «European Nuclear Research Center» (CERN) της Γενεύης, που τραβήξαν την προσοχή στους σοβαρούς κινδύνους εκρήξης στην καρδιά του αντιδραστήρα και σε κινδύνους που συνδέονται με την παραγωγή και κυκλοφορία του πλουτονίου. Η λειτουργία δεν μπορεί να τεθεί απολύτως υπό ελεγχό, ειδικά για αντιδραστήρες μεγάλης ισχύος. Στην Ευρώπη σήμερα λειτουργούν μοναχά τρεις παρόμοιες εγκαταστάσεις: στο Dounreay στην Αγγλία (250 MW), στο Marcoule στη Γαλλία (Phoenix 250 MW) και στο Shevchenko στη Ρωσία στις όχθες της Κασπίας θάλασσας. Σοβάρα ατυχήματα έχουν συμβεί στην πρώτη εγκατάσταση αυτού του τύπου στις ΗΠΑ και σε κινή της Ρωσίας, όπου ευτυχώς, αποφευχθήσαν καταστροφές από την εξόδο νατρίου από τον αντιδραστήρα. Πέρα από τους κινδύνους μιας αληθινής και πραγματικής πυρηνικής εκρήξης, το ρευστό νατρίο, που χρησιμοποιείται για την ψύξη, παίρνει φωτιά και εκρηγνύεται ερχόμενο σ' επαφή με τον αέρα ή το νερό.

Οι εργασίες στη Malville είχαν αρχίσει στις αρχές του 1974 με τη μεγαλύτερη διακριτικότητα. Η EDF (Electricité De France) είχε αγοράσει το έδαφος σε πολύ υψηλή τιμή και δίχως να είναι ακόμα δημοσία γνωστός ο πραγματικός προορισμός του χωριού. Η πρώτη επιτροπή εναντία στη εγκατάσταση γεννήθηκε σ' ένα κοντινό χωριό, στο Saint Martin d' Hères, το Μάρτη του 1974, μα ολοκλήρω το '74 και το '75 η αντιπολίτευση δεν μπορούσε να βρει απποκριση: είτε εξ' αιτίας της υποταγής του κόσμου της περιοχής που θεωρούσε αναποφευκτική την οικοδόμηση του νέου κέντρου και δίχως αποτέλεσμα τις δυνατές μορφές πάλης (τίποτα δεν καταφέραν οι διαδηλώσεις εναντία στο γειτονικό κέντρο του Bugey, 40 χιλ.), είτε εξ' αιτίας της λειψής γνώσης των κινδύνων που περικλείει ο νέος τύπος αντιδραστήρα, και οι διαφορές με κείνον του Bugey. Μα οι κριτικές στην «Super-Phoenix» απλωνόνταν όλο και περισσότερα, από τον επιστημονικό κόσμο ως τη δημοσία γνώμη, φθάνοντας να χαρακτηρίσουν το σχέδιο «τρέλο και ανεύθυνο» για μια περιοχή που, σ' ακτίνα 100 χιλ. αριθμούσε περισσότερους από εξ εκατομμύρια κατοίκους. Διαφορές αντιπυρηνικές και μη βίαιες ομάδες άρχισαν μια μεγάλη εκστρατεία ως τη συγκλήση μιας μεγάλης διαδήλωσης στη Malville στις 13 Ιουλίου του 1976. Στη διάρκεια της διαδήλωσης στην οποία συμμετείχαν γύρω στα 20.000 πρόσωπα, μια ομάδα διαδηλωτών από τις μη βίαιες ομάδες, μπόρεσαν να εισχωρήσουν στην περιφέρεια του χωριού συγκέντρωσης και προετοιμασίας του υλικού, καταλαμβάνοντας το.

Κάτω από την πίεση της αστυνομίας και τις υποσχέσεις των διαπραγματευτών, εκείνοι που είχαν καμει την καταληψη δέχτηκαν ν' αποτραβηχτούν και να σταματήσουν στο χώρο που βρισκόταν έξω από τον χώρο συγκέντρωσης και προετοιμασίας του υλικού. Μα μετά από μερικές μέρες η αστυνομία χτύπησε βίαια τον χώρο αυτό εκκαθαρίζοντας τη ζώνη. Αποτέλεσμα αυτής της επιθεσης ήταν πως η δημοσία γνώμη και ο τοπικός πληθυσμός υποστηρίζαν τώρα ανοικτά τους πυρηνικούς αντιπολιτευόμενους και, παρά την απαγόρευση, οργανώσαν για τα επόμενα δυο week-end πορείες διαμαρτυρίας με μηχανές και γεωργικά τρακτέρ. Σ' όλη τη Γαλλία γεννήθηκαν «Επιτροπές αμυνας της Malville» αντιπροσωποί του σοσιαλιστικού κόμματος πήραν θέσεις εναντία στη Super-Phoenix, τα περιφερειακά συμβούλια της Isère και της Σαβοΐας ψηφίσαν εναντίον του σχεδίου. Οι ουσιαστικές διεκδικήσεις να σταματήσει η κατασκευή, μια ουδέτερη και αρμοδια επιτροπή να εκφραστεί για την ασφάλεια και τους κινδύνους μιας τέτοιου είδους εγκατάστασης, να συμβουλευούνται τους ενδιαφερομένους πληθυσμούς των περιοχών. Άλλα η κυβέρνηση συνέχιζε το πρόγραμμα της σαν η αντιπολίτευση να μην υπήρχε και ήδη το φθινόπωρο του '76 μπήκαν τα θεμέλια του κέντρου.

Οι Επιτροπές αμυνας της Malville, σχηματισμένες κυρίως από αγωνιστές μη

βιαιών ομάδων, οργάνωσαν το Φλεβάρη του 1977 τις «Δίκες εναντίον της Super-Phoenix» για να συζητήσουν νέες μορφές παλής. Προτάθηκαν διάφορες δραστηριότητες, μεταξύ των οποίων μια εκστρατεία αυτομειώσεως κατά 15% στις αποδείξεις ηλεκτρισμού και διάφορες δραστηριότητες μη βιαιού σαμποταζ εναντίον στην κατασκευή του κεντρου (μπούκοταζ των εξοπλισμών, εμποδία στις μεταφορές προς το κεντρο): μια παγκόσμια διαδήλωση συγκλήθηκε για τις 30 Ιουλίου αυτού του χρόνου.

Η συγκρούση στη Malville παραμένει ανοικτή: από το ένα μέρος η αντιπολίτευση που – αν και βρίσκεται συγκεντρωμένη γύρω από το μη βιαίο κίνημα και επηρεάζεται απ' αυτό – κατακτά ολο και μεγαλύτερο έδαφος μέσα στη δημοσία γνώμη: από το άλλο μέρος οι εξουσίες και η EDF που φαίνονται αποφασισμένες ν' ακολουθήσουν το πρόγραμμα Super-Phoenix μέχρις ότου γίνει πραγματικότητα, ακολουθώντας τυφλά τη στρατηγική τους της παγκόσμιας υπεροχής στο τομέα των αντιδραστηρίων.

Kaiseraugust (Ελβετία)

Το Kaiseraugust, όχι μακριά από τη Βασιλεία, στις όχθες του Ρήνου σ' ελβετικό έδαφος, είναι ένας άλλος επιλεγμένος χώρος για την κατασκευή μιας πυρηνικής εγκαταστάσης. Τα σχέδια για την κατασκευή έχουν εγκριθεί από το ελβετικό ομοσπονδιακό Δικαστήριο τον Αυγούστο του '73.

Παρα της χιλιάδες διαμαρτυρίες και τις διάφορες αιτήσεις για παρα πέρα έρευνες και πληροφορίες στο Κοινοβούλιο του καντονιού της Βασιλείας, παρα τη νομοθετική πρωτοβουλία οικολογικών ομάδων για την διακοπή του πυρηνικού προγράμματος, η οικοδόμηση του κεντρου του Kaiseraugust άρχισε στα μέσα του Μαρτίου του 1975. Μιας λοιπόν και κάθε απόπειρα «νομίμης» αντιπολίτευσης ήταν μάταιη, ακολουθώντας το παράδειγμα του κόσμου του Wyhl 500 πρόσωπα της «Ομάδας μη-βιαιής δράσης του Kaiseraugust» κατέλαβαν το χωρίο συγκεντρώσεως και προετοιμασίας του υλικού το πρωί της 1 Απριλίου. Αυτούς που έκαναν την καταληψη τους υποστήριξαν άμεσως πολλές οικολογικές ομάδες, γαλλικές και γερμανικές πρωσοπικότητες της επιστήμης και πολιτικής, το ίδιο το εργατικό κομμα και οι σοσιαλδημοκρατικές της Βασιλείας. Αναμεσα στους πρώτους που έλαβαν μέρος στην καταληψη ο H.J. Weber, εργατικός βουλευτής της Βασιλείας που μετὰ κατηγορήθηκε μαζί μ' άλλα τέσσερα πρόσωπα για «παραβίαση διαμονής». Στις 6 Απριλίου μια μεγάλη διαδήλωση (15 χιλιάδες πρόσωπα) έγινε στο Kaiseraugust και μια άλλη στη Βερνα στις 22 Απριλίου, με τη συμμετοχή περισσότερων των 20 χιλιάδων προσώπων απ' όλη την Ελβετία.

Η καταληψη διακόπηκε μετὰ από 75 μερες αφού η ομοσπονδιακή κυβερνήση έδωσε εγγυήσεις για τη διακοπή των εργασιών. Μεχρι τις αρχές του '77 οι εργασίες δεν ξαναρχισαν, αλλά το κίνημα της αντιπολίτευσης, ενδυναμωμένο, ανέλαβε άλλες δραστηριότητες εναντίον στα πυρηνικά προγράμματα: μια ομοσπονδιακή νομοθετική πρωτοβουλία («για την προστασία των λαϊκών δικαιωμάτων και την ασφάλεια των πολιτών όταν οικοδομείται μια πυρηνική κατασκευή»), που σκοπευε να πετύχει μεγαλύτερο έλεγχο και συμμετοχή των πολιτών στις αποφάσεις που αφορούσαν την παραγωγή ενεργείας: μια λαϊκή αίτηση για τετραχρονη αναβολή όλων των προγραμμάτων ανεγέρσεως ατομικών κεντρών στην Ελβετία. Στο τέλος του περασμένου χρόνου, η «Journal de Genève» άνοιξε μια δημοσία συζήτηση μετὰ των αναγνώστων της, ζητώντας τους να απαντήσουν σε εξ ερωτήσεις για τις συνεπείες της πυρηνικής επιλογής προκειμένου να ικανοποιηθεί η υποτιθέμενη μεγάλη ανάγκη ηλεκτρικής ενεργείας.

Η υποστηριζόμενη από την «journal de Genève» συζήτηση

Η «Journal de Genève» άνοιξε, τον Οκτώβρη του 1976, μια δημοσία συζήτηση πάνω στο πρόβλημα της παραγωγής πυρηνικής ενεργείας της Ελβετίας. Η συζήτηση που προτάθηκε στους πολίτες τους έθεσε τις ακόλουθες επιλογές:

I - Ο ΕΛΒΕΤΙΚΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΜΠΟΡΕΙ ΝΑ ΑΠΟΦΑΣΙΖΕΙ ΣΥΝΕΙΔΗΤΑ ΜΕΤΑΞΥ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΕΠΙΛΟΓΩΝ:

Επιλογή 1: να κατασκευαστούν όλα τα πυρηνικά κέντρα που σήμερα προβλέπονται στο πρόγραμμα, καθορίζοντας, ενδεχομενώς, νόρμες ασφαλείας αυστηρότερες από τις ισχύουσες.

Επιλογή 2: να κατασκευαστούν λιγότερα πυρηνικά κέντρα από τα προβλεπόμενα στο πρόγραμμα

Επιλογή 3: να σταματήσει αμέσως η κατασκευή νέων κέντρων, περιμένοντας νέες πληροφορίες ακριβέστερες για το θέμα (λύση της αναβολής).

Επιλογή 4: να απορριφθεί για πάντα η κατασκευή των πυρηνικών κέντρων

Κάθε μια απ' αυτές τις επιλογές συνεπάγεται βαθιές και διαρκείας συνέπειες για τις συνθήκες ζωής της χώρας. Για να λάβουμε μια συνειδητή απόφαση είναι αναγκαίο να αναλύσουμε τη μια μετά την άλλη, συστηματικά, κάθε προβλεψιμή συνέπεια.

II - ΠΡΙΝ ΑΠΟΦΑΣΙΣΕΙ, Ο ΕΛΒΕΤΙΚΟΣ ΛΑΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙ ΣΤΙΣ ΑΚΟΛΟΥΘΕΣ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

Ερώτηση 1: Είμαστε προθυμοί στην Ελβετία, να ζησουμε δίχως ν' αυξήσουμε την κατανάλωση της ηλεκτρικής ενέργειας;

Ερώτηση 2: Αν απαντήσουμε ΟΧΙ στην πρώτη ερώτηση ανάγκη τότε να αναρωτηθούμε αν μια διαφορετική πηγή ενέργειας από τα πυρηνικά κέντρα θα μπορούσε να μας εφοδιάσει με αρκετή ποσότητα και για αρκετό χρονικό διάστημα, με την ηλεκτρική ενέργεια που έχουμε ανάγκη.

Ερώτηση 3: Αν απαντήσουμε ΟΧΙ στη δεύτερη ερώτηση ανάγκη τότε να αναρωτηθούμε αν η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με τα πυρηνικά κέντρα είναι μια μέθοδος αποδεκτή από την αποψη της φυσικής ασφαλείας.

Ερώτηση 4: Αν απαντήσουμε ΝΑΙ στην ερώτηση 3 ανάγκη να αναρωτηθούμε αν η παραγωγή πυρηνικής ενέργειας είναι μια μέθοδος αποδεκτή από την αποψη της κοινωνικής και πολιτικής ασφαλείας.

Ερώτηση 5: Αν, δεδομένου ότι καμία ανθρωπινή δραστηριότητα δεν στερείται κινδύνων, απαντήσουμε ΝΑΙ στην τέταρτη ερώτηση, ανάγκη να αναρωτηθούμε αν η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας με πυρηνικά κέντρα είναι αποδεκτή από οικονομική αποψη.

Ερώτηση 6: Αν απαντήσουμε ΝΑΙ στην ερώτηση 5, δεν απομένει παρά να αποφασίσουμε ποιους όρους πρέπει να επιβαλλούμε για το νόμο που θα ισχύει για την κατασκευή των πυρηνικών κέντρων.

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΑΜΕΣΗΣ ΔΡΑΣΗΣ

April Carter

Ο όρος άμεση δράση χρησιμοποιείται ευκολα αλλά είναι σε κάποια εκταστή ασαφής. Δηλώνει πως ο κόσμος κατεβαίνει στους δρόμους, αφού εγκατέλειψε τις λογικές διαπραγματεύσεις στους διαδρόμους της εξουσίας. Αλλά μια συμβατική πορεία στους δρόμους του Λονδίνου για παράδειγμα - που αποτελεί φυσική τακτική για μια ομάδα πίεσης - δεν θεωρείται πια σήμερα «άμεση δράση», από τη στιγμή που αυτή συνδυάστηκε με sit-ins και συλλήψεις ή με βίαιες συγκρούσεις με την αστυνομία.

Η άμεση δράση δεν μπορεί ωστόσο να καθοριστεί μόνο από τις μεθόδους που χρησιμοποιεί. Εξαρτάται επίσης απ' αυτό με το οποίο είναι πολιτικά συνυφασμένη και από τη ψυχική κατάσταση που χαρακτηρίζει το γεγονός. Το να κανείς μια πορεία αψηφώντας τη διαταγή που την απαγορεύει ή να διαδηλώνεις μαζί με τους άλλους

μια τεταμένη κατάσταση, μπορεί ν' αποτελεί μια μορφή άμεσης δράσης.

Οι σκοποί επίσης της άμεσης δράσης είναι εξαιρετικά πολυμορφικοί. Μπορεί να σημαίνει μια προσπάθεια για την επικύρωση εκείνων που θεωρούνται θεμελιώδη συνταγματικά δικαιώματα. Μπορεί να αποτελεί το πιο δραματικό υποκατάστατο της διαπραγματεύσεως με τη κυβέρνηση, αλλά έχει τον ίδιο σκοπό: να ασκήσει μια πίεση για να πετύχει μια ορισμένη και ειδική μεταρρύθμιση. Αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να δώσει με τη δράση μιαν απάντηση σ' ένα ιδιαίτερο πρόβλημα - για παράδειγμα οι οικογενείες που δεν έχουν κατοικία καταλαμβάνουν ακατοίκητες οικίες. Μπορεί να αποτελεί μια συμβολική πράξη διαμαρτυρίας ή αλληλεγγύης σε σχέση με μια ευρύτερη πάλη, για παράδειγμα ένα μποϊκοτάζ των εμπορευμάτων που προέρχονται από τη Νοτία Αμερική. Ή μπορεί ν' αποτελεί μια μέθοδο άρνησης ολοκληρώ του συστήματος και να προωθεί την εξέγερση.

Ένας καθορισμός με τη στενή έννοια του όρου, που ξεκινά από τις μεθόδους, τους σκοπούς ή από τα πρόσωπα που συμμετέχουν, φαίνεται μάταιος και απατηλός. Αλλά αν δεν θέλουμε να διαλύσουμε αυτό τον όρο και να του αφαιρέσουμε κάθε σημασία, είναι ανάγκη να τον διαχωρίσουμε από τη συνταγματική και κοινοβουλευτική δραστηριότητα από το ένα μέρος, κι από το ανταρτοπολεμικό από το άλλο. Η άμεση δράση δεν είναι ούτε καν ένα απλό συνώνυμο της διαμαρτυρίας ή της βίας, μολονότι είναι στενά δεμένη με κινήματα διαμαρτυρίας και μπορεί να προσφέρει, εδαφός, ηθελήμενα ή όχι, σε κάποια μορφή βίας.

Ο καλύτερος τρόπος προσεγγίσεως της κατανοήσεως του που εμπεριέχεται στην ιδέα της άμεσης δράσης είναι να δούμε εκείνα τα κινήματα που συνειδητά χρησιμοποίησαν την άμεση δράση και τα θεωρητικά χαρακτηριστικά που περιέχονται στη χρήση αυτή.

Τα κινήματα που περισσότερο επηρέασαν την τρέχουσα αντίληψη για την άμεση δράση υπήρξαν τα αναρχοσυνδικαλιστικά ή προσαρμογή στη Δύση της γκαντιανής μη-βίας στις διαμαρτυρίες για τα πολιτικά δικαιώματα στις ΗΠΑ και στις διαδηλώσεις εναντίον της πυρηνικής εμπειρίας ή ανάπτυξη του κινήματος εναντίον στο πόλεμο του Βιετνάμ: τα φοιτητικά κινήματα στο τέλος των χρόνων του '60 - οι πολιτικές εκδηλώσεις της νεανικής αντικουλτούρας, όπως για παράδειγμα οι Προνος στην Ολλανδία και οι Hyppies στις ΗΠΑ. Στα τελευταία επίσης χρόνια έχει εκδηλωθεί μια τάση που συνεχώς μεγαλώνει από τη μεριά ομάδων δίχως καμία θεωρητική ενασχόληση συνειδητή που αναζητούν να δώσουν μορφή στην άμεση επεμβαση ή στην κοινωνική απειθεία, για να κάμουν τους δρόμους ασφαλείς για τα παιδιά τους, για να διατηρήσουν ή να καλύτερουν τη ποιότητα του περιβάλλοντος της κοινότητάς ή για να πετύχουν ένα σπίτι για τις οικογένειές τους. Αυτή η τάση έχει επεκταθεί στην Αγγλία στους εργατές που απειλούνται από την ανεργία, που καταφεύγουν σε νέες μορφές αγωνιστικής δράσης στις βιομηχανίες για να περισώσουν τις θέσεις τους στην εργασία [...].

Η φύση της άμεσης δράσης

Η τοπική άμεση δράση για προβλήματα όπως εκείνα της κατοικίας μπορεί να είναι ευρύτερα αποδεκτή σαν ένα ζωτικό μέσο για να σπάσει η γράφειοκρατική αδράνεια, και σε μια μορφή διαμαρτυρίας που είναι θεσμοποιημένη και ενσωματωμένη στην υπάρχουσα τοπική και εθνική κυβέρνηση. Αλλά ένας ορισμένος αριθμός στοιχείων της άμεσης δράσης συχνά θεωρούνται σε μια προκλήση στο κοινοβουλευτικό λιμπεραλισμό, ιδιαίτερα όταν η άμεση δράση ενοποιείται στη ρητορική του ανταρτοπολέμου και στο δεδηλωμένο σκοπό να προκαλέσει τη δημοσία τάξη, με τη καταστρεπτική βία. Για να καθορίσουμε την άμεση δράση είναι απαραίτητο να διακρίνουμε μεταξύ των πραγματικών στοιχείων και των φανταστικών ή μεταφορικών του ανταρτοπολέμου. Η ενοπλή βία εναντίον στους αντιπροσώπους της κυβέρνησης - το στρατό και την αστυνομία - ή εναντίον σ' ορισμένους τομείς του πληθυσμού, ανήκει στον αληθινό και πραγματικό ανταρτοπόλεμο. Μερικές ολιγαριθμικές ομάδες, που προήλθαν από το φοιτητικό κίνημα κι έχουν πεισθεί για τη χρησιμότητα των βομβών και τη συγκρούση με την αστυνομία, όπως οι Weathermen στις ΗΠΑ και η ομάδα Baader-Meinhof στη δυτική Γερμανία, χρησιμοποιούν τακτικές αληθινού ανταρτοπολέμου. Μέθοδοι όπως η πολιτική απαγωγή και η αεροπειραγία,

που στηρίζονται στη χρήση των όπλων, είναι πολύ πιο κοντά στον ανταρτοπολεμο παρά στις μεθόδους που χρησιμοποιεί η άμεση δράση και στην πράξη, χρήση τους γίνεται σχεδόν πάντα από τα ανταρτικά κινήματα ή για λόγους τυπικά ατομικιστικούς, όπως η προσπάθεια διαφυγής σε μίαν άλλη χώρα ή η προσπάθεια αποσπασής χρηματικών ανταλλαγών προκειμένου ν' απελευθερωθούν όμηροι.

Το σαμποταζ είναι ένα φαινόμενο όριο μεταξύ ανταρτοπολεμου και άμεσης δράσης, δεδομένου ότι μπορεί ν' αποτελεί ένα συμπλήρωμα παραστρατιωτικών πράξεων για παραδειγμα το ρεσάλτο σε καταστρώματα πλοίων, αστυνομικούς σταθμούς ή πρεσβείες. Αλλά το σαμποταζ μπορεί να συνδεεται άμεσα με μια ειδική εκστρατεία άμεσης δράσης, όπως το βιομηχανικό σαμποταζ ή το σχίσμα των προσκλησεων στο στρατό. Είναι επίσης ένα όριο μεταξύ της βίας και της μη-βίας από τη στιγμή που δεν ξεχωρίζει την ιδιοκτησία από τα πληγμένα εναντία σε φυσικά πρόσωπα· μα η χρήση των εκρηκτικών μπορεί να προκαλέσει θύματα, ακόμα κι όταν δεν υπήρχε προθεση. Η χρήση του σαμποταζ μπορεί να ενθαρρύνει τον τύπο της οργάνωσης και της νοοτροπίας που οδηγεί σ' ενοπλές επιθεσεις σ' ευρεία κλίμακα.

Ο ρόλος της βίας στην άμεση δράση μπλεκεται με τη δυνατότητα στη προαφυγή της αμυντικής βίας. Η γραμμή που διαχωρίζει την επιθετική βία από την αμυντική μπορεί να γίνει συγκεχυμένη, ή αμυντικές προετοιμασίες μπορεί να θεωρηθούν σαν ενδείξεις επιθετικής προθεσης (είναι η περίπτωση των Μαυρών Πανθηρών, που κατεχοντας μια σημαντική ποσοστια όπλων έδωσαν το προσχημα στην αστυνομία για να χτυπήσει τα κέντρα τους). Μα αν επαληθευτεί μια αμυντική αμυντική βία μπορεί να είναι ένα φυσικό συμπλήρωμα της άμεσης δράσης. Οι επιφυλακές που αντεπετίθενται όταν η αστυνομία τις κατηγορεί, εκείνοι που καταλαμβάνουν σπίτια και στήνουν οδοφράγματα για να υπερασπιστούν από τους δικαστικούς που έρχονται να τους διώξουν, οι διαδηλωτές για τα πολιτικά δικαιώματα που επεμβαίνουν εναντία σ' ένα λιντσαρισμα, είναι μεταξύ άλλων φανερά παραδείγματα αυτής της καταστάσης. Η βία δεν είναι συμφωνή με την καταληψη σπιτιών ή με τα sit-ins, αλλά είναι δυνατό να προέλθει από τις μεθόδους της άμεσης δράσης.

Είναι επίσης απαραίτητο να διακρίνουμε άμεση δράση και μορφές βίας που δεν υπαγονται στη κατηγορία του ανταρτοπολεμου. Οι βίαιες συγκρούσεις ανάμεσα στους διαδηλωτές και την αστυνομία ή το στρατό, που υπήρξαν ένα από τα χαρακτηριστικά του φοιτητικού κινήματος στην Ιαπωνία στα τέλη του '60, ή η επανεμφάνιση της παλης στους δρόμους και στα οδοφράγματα όπως το Μαν του 1968, μπορούν να συμπεριληφθούν στην άμεση δράση. Μα οι αγώνες στους δρόμους ή οι οργανωμένες εφοδοί εναντία στην αστυνομία που χρησιμοποιεί ροπαλά, συνεπαγονται τη κλιμακωση της διαμαρτυρίας, πέρα από το επίπεδο της άμεσης δράσης, προς τη στάση, τα οδοφράγματα ή τη δυνατή εξέγερση. Οι γραμμές του διαχωρισμού μπορούν να σκιαγραφηθούν ευκολότερα σε μια συγκεκριμένη κατάσταση παρά σε μια αφηρημένη - αλλά υπάρχει ένα όριο ανάμεσα σ' ένα αυθόρμητο ή σε μια σκοπιμή μα ανόργανωτη συγκρούση μεταξύ διαδηλωτών και αστυνομίας από τα ένα μέρος, και στην οργανωμένη χρήση, συνεχή ή επικίνδυνη της βίας, από το άλλο.

Οι πορείες και οι επιθεσεις που έκαναν οι σουφραζέτες στο αγγλικό κοινοβούλιο, ή οι πορείες εναντία στην αμερικανική πρεσβεία του Λονδίνου ανήκουν στην πρώτη κατηγορία· οι διαδηλώσεις των φοιτητών στο Παρίσι το Μαν του '68 συνεπαγονται ένα περασμα από το πρώτο στο δεύτερο επίπεδο, που αρχίσε σαν απάντηση στη δράση της αστυνομίας. Η διαμαρτυρία των φοιτητών της Δυτικής Γερμανίας στα τέλη του '60 και το κίνημα για τα πολιτικά δικαιώματα στη Νοτία Ιρλανδία τοποθετούνται και στα δύο επίπεδα της δράσης, σε διαφορετικούς καιρούς.

Μια παρά πέρα δυσκολία προκύπτει όχι από τις υιοθετημένες μεθόδους μιας ορισμένης εκστρατείας, αλλά από τη θεωρηση της «βίας» στη πολιτική. Η ρητορική των ριζοσπαστικών ομάδων που ταυτίζονται με τον ανταρτοπολεμο ενθαρρύνει υπερβολικά τη χρήση βίας που πραγματικά χρησιμοποιείται σε πολλές διαδηλώσεις άμεσης δράσης στη δυτική Ευρώπη και στις ΗΠΑ. Ο τύπος από τη μια κι οι φιλελεύθεροι κριτικοί από την άλλη τείνουν να υπερεκτιμήσουν τη φυσική βία εκεί όπου επαληθευεται. Ετσι μπορούμε ν' αναφερθούμε στο βαθμό

«βιας» που υπήρχε στα εκλογικά συνέδρια του ΧΙ΄ αιώνα ή σε κεινή που χαρακτηρίζει το τέλος ενός ποδοσφαιρικού αγώνα. Μεθοδοί που έχουν τη τάση ν' αποτελούν εμποδία, να θέτουν φραγμούς, μπορούν να ταξινομηθούν αυθαίρετα σε «βιαιες» - για παραδειγμα η διακοπή μιας παρτίδας ραγκμπυ

Η εικόνα ενός ανταρτοπολέμου που κάνει μερικές δραματικές επιδρομές στη σκηνή, χρησιμοποιήθηκε ευρυτάτα στα κινημάτια διαμαρτυρίας, όταν επίσης η εν λόγω δράση είναι εξ' ολοκλήρου μη βιαία όπως στη περίπτωση του «θεατρου του ανταρτοπολέμου». Μ' αυτή την έννοια στομφώδεις τακτικές, αναπάντεχες ή συνηθισμένες, που δεν είναι στην ουσία τους εντελώς βιαιές μπορούν να ντυθούν με την ιδέα μιας δράσης ανταρτοπολέμου. Αυτή η αλλαγή στην ορολογία κατά ένα μέρος επηρεάζει τη μοδα και κατά μέρος την απουσία λέξεων ικανών να περιγράψουν την κατάσταση. Τα πρώτα κινημάτια άμεσης δράσης δανειστήκαν στρατιωτικούς όρους όπως «επιδρομή» και «καταληψη» κι επίσης οι πορείες έχουν καταγωγή στρατιωτική. Η ιδεολογική προσκόλληση στις γκαντιανές θεωρίες ή σε κείνες του ανταρτοπολέμου από μέρους εκείνων που εφαρμόζουν στη πράξη την άμεση δράση, και η ρητορική που ανταποκρίνεται στην αντιπαράθεση βιαίο ή μη βιαίο τείνουν να προκαλέσουν συγχυση. Αν οι διαφορές μορφές συστηματικής ή ενοπλής βίας θεωρούνται σάν τρόποι διαχωρισμένοι από τη πολιτική δραστηριότητα, τότε οι επικρατούσες μεθοδοί της άμεσης δράσης πραγματικά δεν εξαρτώνται από τη βία, αλλά δεν έχουν ούτε στενή συναφεια με τη «μη-βία». Η άμεση δράση μπορεί να θεωρηθεί σε μια «α-βιαία» προσεγγιση που μπορεί να λαβεί μια υπογραμμισή είτε βιαία είτε μη-βιαία. Η εμφαση στη μη βία μπορεί να περιορίσει το χώρο της άμεσης δράσης: μα η εμφαση στη βία μπορεί να πάει πολύ πιο μπροστα, δίχως ωστόσο να εγκαταλείψει την άμεση δράση για χάρη πιο ειδικών μορφών βιαιής αντίστασης ή εξέγερσης [...].

Οι κεντρικοί μεθοδοί της άμεσης δράσης περιλαμβάνουν, σύμφωνα με τη γραμμή αυτής εδώ της ανάλυσης, τις τακτικές που αναπτύχθηκαν στο εσωτερικό του εργατικού κινήματος - απεργίες, επιβραδύνσεις και μπούκοταζ - και τις πιο πρόσφατες μορφές φυσικής αντίστασης και επεμβασής - sit-ins και καταληψεις. Μια τρίτη κατηγορία είναι κεινή της κοινωνικής ανυπακοής: δηλαδή η αποφασιστική παραβίαση νόμων που δεν θεωρούνται σωστοί και των νόμων ενός Κρατους που επιδιώκει να εφαρμόσει πολιτική αδική και απάνθρωπη. Μια άλλη ιστορική μορφή της άμεσης δράσης είναι η μη συμπαράξη με το Κρατος, για παραδειγμα η άρνηση πληρωμής φόρων ή η πιο ριζοσπαστική μορφή αντίστασης στη στρατολογία και ανυπακοής στο στρατό.

Όπως είναι απαραίτητο να διαχωρίζουμε την άμεση δράση από τον ανταρτοπόλεμο κι από τις συγκρούσεις στους δρόμους, είναι επίσης απαραίτητο να την διαχωρίζουμε από τη πολιτική δραστηριότητα που βασίζεται σε συζητήσεις, προκηρυξεις κι άλλες γενικές μορφές προπαγανδής, που είναι εργαλεία χρησιμοποιούμενα από ομάδες πίεσης και στοιχεία απαραίτητα κάθε τύπου κινήματος. Αυτές οι μορφές μπορούν ν' αντιπροσωπεύουν το πρελούδιο στην άμεση δράση, ή μια μορφή ενσωματωμένη σε μια εκστρατεία άμεσης δράσης, αλλά δεν μπορούν να είναι αυτές οι ίδιες μορφές άμεσης δράσης, εκτός αν χρησιμοποιούνται σαν προκλήση εναντία σε συγκεκριμένους νόμους ή εναντία στην εξουσία.

Υπάρχει επίσης ένας χώρος που είναι ακόμα περισσότερο ακαθόριστος που συγγενεύει με την άμεση δράση και μπορεί να ονομαστεί συμβολική δράση. Αυτή η κατηγορία πράξεων διαμαρτυρίας περιλαμβάνει παράτες, πορείες και συγκεντρώσεις που προορίζονται κι έχουν σκοπό να αποδείξουν μια μαζική αντιπολίτευση. Αυτή περιλαμβάνει επίσης ολονυκτίες, απεργίες πείνας κι άλλες μορφές με τις οποίες εκφράζεται η ατομική δραστηριότητα. Η συμβολική δράση μπορεί να είναι απλώς μια επέκταση άλλων μορφών προπαγανδής κι ένας τρόπος για να ασκηθεί μια δημοσία πίεση στη κυβέρνηση. Σ' ένα φιλελεύθερο κράτος μπορεί να υπάρχει φυσιολογικά μια νομιμή μορφή που να επιτρέπει τη διαμαρτυρία. Μα οι συμβολικές διαδηλώσεις μπορεί να σημαίνουν μια τάση να ωθηθούν τη δράση πέρα από τα συνταγματικά πλαίσια της διαμαρτυρίας και είναι στην ουσία, ουσιαστικό στοιχείο δημιουργίας ενός μαζικού κινήματος αντίστασης. Οι συγκεντρώσεις, οι πορείες και οι ατομικές πράξεις συμβολικής δια-

μαρτυρίας μπορούν ευκολα να θεωρηθούν παρανομες, ειδικα οταν οι εξουσιες βρισκονται σ' αναταραχη και βλεπουν σ' αυτες πραξεις ανατροπης της δημοσιας ταξης. Αυτες οι πραξεις γινονται τοτε οι μορφες της αμεσης δρασης [...].

Στο πιο ανεπτυγμενο επιπεδο τους οι εκατράτειες αμεσης δρασης μπορούν να δημιουργησουν ενα παραλληλο πλαισιο θεσμων, με σκοπο να αντικαταστησουν τις υπαρχουσες εξουσιες. Αυτο το σταδιο ενος κινηματος μπορεί να προσφερει χωρο για τη συνειδητη ανατροπη της υπαρχουσας εξουσιας. Το συνδικαλιστικο κινημα, που υπολογιζει τα συνδικατα σαν οργανα μιας νεας κοινωνιας, συνεδουασε απο την αρχη τις μεθοδους της αμεσης δρασης με την ενισχυση εναλλακτικων δομων οργανωσης. Εξ' αλλου, για το συνδικαλιστικο κινημα, οι απεργιες ειχαν το ιδιο αποτελεσμα που μεχρι τωρα ειχαν οι διαδηλωσεις αμεσης δρασης για τους φοιτητες - οχι μονο αυτοι εκαμαν οξυτερη τη παλη εναντια στην υπαρχουσα εξουσια, αλλα το ιδιο το γεγονός, οτι πηραν μερος σε πραξεις που προαγουν ενα αισθημα αλληλεγγυης και συλλογικοτητας.

Πολλοι φοιτητες που ελαβαν μερος στην αμεση δραση στα τελη των χρονων του '60, ειδαν σ' αυτην ενα μερος ενος ευρυτερου κινηματος προσανατολισμενου προς την αμεση δημοκρατια. Υπαρχει ενας φυσικος ψυχολογικος δεσμος αναμεσα στις διαμαρτυριες αμεσης δρασης και στις αποπειρες δημιουργιας αμεσης δημοκρατιας, με τη σημασια της συλλογικοτητας και του αυθορμητισμου που οι διαμαρτυριες μπορούν να επικαλουνται.

Η συλλογικη οργανωση μπορεί να περιλαμβανει ειτε την αμεση δραση ειτε θεσμους προορισμενους να προετοιμασουν την αμεση δημοκρατια.

Υπαρχει ακομα μια λογικη και θεωρητικη συνδεση αναμεσα στην αμεση δημοκρατια και στην αμεση δραστη, που ειναι ενα μεσο για το ξεπεραςμα των τυπικων θεσμων και για την ασκηση αμεσης ατομικης πιεσης πανω στο πολιτικο συστημα. Αυτη μπορεί να θεωρηθει λοιπον σαν ενας τροπος ασκησης της αμεσης δημοκρατιας στο εσωτερικο ενος κοινοβουλευτικου πλαισιου. Στην εκταση στην οποια η αμεση δραση θεωρεται δημοκρατικος τροπος για να ασκειται η εξουσια, μεσα απο τη λαϊκη ατομικη και μαζικη δραση, ειναι κατα τροπο αμεσο σημαντικη για το ρολο της σε μια φιλελευθερη δημοκρατια.

Η ΑΠΕΡΓΙΑ ΠΕΙΝΑΣ: ΓΙΑ ΤΟΝ ΔΙΑΛΟΓΟ ΜΕ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΖΩΝΤΑΝΟΥΣ

Hervé Ott

Καθε σκεψη για τη στερηση τροφης η την απεργια πεινας ειναι σκεψη για το θανατο. Να σταματησουμε να τρωμε σημαινει να κοψουμε απο τη ζωη καθε δυνατοτητα συνεχισης. Γι' αυτο η βολонταριστικη διακοπη της διατροφης ειναι παντα μια πραξη «μη-φυσικη», που προκαλει ανυποψιαστες αντιδρασεις απο κεινον που ζει αυτη την εμπειρια, οπως και σε κεινους που καθοδηγουν την πραξη αυτη.

Στην κοινωνια μας, την αποκαλουμενη της «καταναλωσης», οι ανθρωποι δεν καταλानωνουν μηπως για να ξεχασουν οτι ειναι «οντα για το θανατο»; Σε καθε περιπτωση υπαρχει μια δυσκολια: ενδεια που εξηγει το σημερινο πληθωρισμο βιβλιων για το θανατο, δυσχερεια μπροστα στο θανατο, σχεδιασμενο, δικαιολογημενο, υπολογισμενο, μπροστα στην αναπαραγωγη των εξοπλισμων, στην εκατομβη των μηχανων, στις λευκες ανθρωποκτονιες στην εργασια, στις επαναστασεις και τον τρορρισμο, στον αργο θανατο στα ψυχιατρικα νοσοκομεια...

Παραδοξα οταν η απεργια πεινας γινεται ολο και λιγοτερο «πιστευτη» απο μας τοτε ειναι που μορει ν' αποδειχτει ενα μεσο μη-βιαιης παλης ολο και πιο αποτελεσματικο. Η αποτελεσματικοτητα του εξαρταται πραγματικα απο τη γενικη οταση της δυτικης κοινωνιας μας μπροστα στο θανατο. Γιατι η κοινωνια μας, οπως καθε κοινωνια, εχει δικo της, ιδιαιτερο, τροπο να αντιμετωπιζει αυτη την ακαταμαχητη πραγματικοτητα: ειμαστε ολοι «οντα-για-το-θανατο».

Οιγοντας αμεσα την κυριαρχια του συμβολισμου και του θανατου η στερηση τροφης και η απεργια πεινας εξαπολυουν συχνα τις πιο ανορθολογικες πιεσεις και ξαναθετουν σε συζητηση πολιτικα γεγονοτα που εγιναν πιστευτα με τροπο ανεξελεκτο. Αναζητωντας, λοιπον την απαντηση στις πιο τρεχουσες αντιρρησης θα προσπαθω να συγκεκριμενοποιω καποια ουσιαστικη οψη αυτων των μορφων δρασης. Ειναι απαραιτητο πριν απ' ολα να διευκρινισω τη διαφορα μεταξυ στερησης τροφης και απεργιας πεινας.

Στερηση τροφης η απεργια πεινας;

Με τη διαισθηση καταλαβαινουμε πως στερηση τροφης και απεργια πεινας δεν υποδηλωνουν το ιδιο πραγμα. Μα σαν αναζητησουμε να καθορισουμε τα κριτηρια που επιτρεπουν τη χρηση αυτων των δυο ορων με την ιδια παντα εννοια, βρισκομαστε σε συγχυση. Αναμεσα στους μη-βιαιους αγωνιστες, οι μεν χρησιμοποιουν τον ορο στερηση τροφης αναφερομενοι σ' αυτο που ειναι στενα ιδιωτικο (αρνηση για λογους ηθικους, θρησκευτικους, διαιτης, κλπ) και αποκαλουν ολα τ' αλλα απεργια πεινας.

Αλλοι θα ηθελαν ν' αποδωσουν στον ορο απεργια πεινας την παυση τροφης εκεινου που, καθοριζοντας ενα συγκεκριμενο σκοπο δηλωνει οτι θα τον ακολουθησει, αν ειναι απαραιτητο, ως το θανατο. Αναμεσα σ' αυτους τους δυο ορους, οι γνωμες παραλλασουν αναλογα με τα επιλεγομενα κριτηρια: διαρκεια (περιορισμενη η απεριοριστη), σκοπος (ιδιωτικος η πολιτικος), φυση της ασκουμενης πιεσης (ηθικος εξαναγκασμος, προσκληση στη δημοσια γνωμη). Σ' αυτη την αταξια η ιστορικη μη-βιαιη παραδοση δεν μας παρεχει καμια βοηθεια. Ο Γκαντι, για παραδειγμα, χρησιμοποιει αποκλειστικα τον ορο στερηση και στις περιπτωσεις εκεινες για τις οποιες ολοι σημερα θα ησαν συμφωνοι να μιλησουν για απεργια πεινας.

Στο βιβλιο του «Στρατηγικη της μη-βιαιης δρασης» ο Jean-Muller προτεινει αυτη τη διακριση: «Θεωρουμε οτι ειναι σημαντικό να διακρινουμε τη στερηση που

αρχίζει για λόγους θρησκευτικής ή θεραπευτικής τάξης από την απεργία πείνας που αρχίζει με πολιτικούς σκοπούς. Επομένως η στέρηση είναι μια χειρονομία ιδιωτική ενώ η απεργία πείνας είναι δημοσία». Άλλου διακρίνει καθαρά την περιορισμένη απεργία πείνας (που την συναριθμεί μεταξύ των μεσών προσκλήσης της δημοσίας γνώμης) από την απεριορίστη χρονικά απεργία πείνας, για την οποία κανείς λόγο στο μέρος που είναι αφιερωμένο στις μορφές της άμεσης δράσης, εκείνες που θετούν στην πράξη τα μέσα εξαναγκασμού.

Ο Gene Sharp στο βιβλίο του «Η πολιτική της μη-βίαιης δράσης» διακρίνει τρεις ορούς: στέρηση τροφής για λόγους θρησκευτικής πίεσης, απεργία πείνας και στέρηση sathiagraha. Αυτή η τελευταία εκφράση δεν είναι καταλλήλη παρα για μερικές μορφές στέρησης που εφαρμόστηκαν από τον Γκαντι και υποδηλώνει τη στέρηση της οποίας αρχικός αν όχι αποκλειστικός σκοπός είναι να «μεταστρεφεί» εκείνον προς τον οποίον απευθύνεται η στέρηση, που δεν πρέπει να είναι ένας εχθρός μα ένας φίλος ή ένας «πλησίον». Αντίθετα η απεργία πείνας «μπορεί να οριστεί σαν άρνηση τροφής που σκοπό έχει να εξαναγκάσει τον εχθρό να συμφωνήσει σ' ορισμένα αιτήματα, δίχως κάποια προσπάθεια να τον μεταστρεφεί ή να του αλλάξει την καρδιά». Μεταξύ των δύο, η στέρηση τροφής για λόγους ηθικής πίεσης ασκεί μια ηθική επιρροή πάνω στους άλλους με σκοπό να επιτύχει ένα στόχο, δίχως την ανοικτή καταναγκαστική πρόθεση της απεργίας πείνας και δίχως την πρόθεση μεταστροφής της στέρησης sathiagraha. Οι διακρίσεις αυτές δεν μου φαίνονται ικανοποιητικές.

Εκείνη του Gene Sharp είναι πάρα πολύ αορίστη: αρκείται με το να θέτει δύο αντιτιθέμενους ορούς (μετατροπή, καταναγκασμός) για να χρησιμοποιήσει σε μια ενδιάμεση κατηγορία (τη στέρηση ηθικής πίεσης) αυτό που δεν εισέρχεται στις δύο πρώτες διακρίσεις.

Δεν είμαι συμφώνος επίσης με τις διακρίσεις του J.M. Muller. Δεν νομίζω ότι μπορούμε να ξεχωρίσουμε έτσι καθαρά τους λόγους θρησκευτικής τάξης από κεινούς της πολιτικής τάξης. Για να μη αναφερθούμε στον Γκαντι (που αντιπροσωπεύει μια πολύ ιδιαίτερη περίπτωση) στον Chavez, στον King, στον Camara, στους χωρικούς του Larzac, για να μη πούμε πως αυτοί ολοι δεν κάνουν καθαρά αυτές τις διακρίσεις.

Πιστεύω λοιπόν πως είναι απαραίτητο να προτείνουμε ένα νέο τρόπο καθορισμού αυτών των διαφορετικών εννοιών. Προτείνω να ονομάζουμε στέρηση τροφής κάθε εθελοντική στέρηση τροφής που αποσκοπεί στην επικοινωνία με τα μέλη της ομάδας ή μιας αλληλεγγύας ομάδας. Η απεργία πείνας αντίθετα απευθύνεται προς τα «εξω» στη δημοσία γνώμη επειδή δεν παραμένει αδιαφορή, στους αντιπολιτευόμενους που θέλουν ν' αποφασίσουν μίαν απόφαση...

Ο τρόπος αυτός διακρίσης των δύο ορών στηρίζεται στην αρχική σημασία των λέξεων «στέρηση» και «απεργία». Η στέρηση είναι μια παλιά πρακτική με κατάγωγή τυπικά θρησκευτική: χρησιμεύει στη σκέψη, στην καθάρση, στην μετανοία, στην συμφιλίωση. Η εκφράση «απεργία πείνας» αντίθετα, πρέπει να τεθεί παράλληλα με την απεργία εργασίας, είναι η ίδια η πράξη της μη συνεργασίας. Κανούμε πάντα απεργία εναντίον κάποιου ή εναντίον κάποιου πράγματος που είναι εξωτερικό προς εμάς ή προς την ομάδα μας.

Πιστεύω ότι δεν είναι αναγκαία η διακρίση μεταξύ περιορισμένης χρονικά απεργίας πείνας και απεριορίστης απεργίας πείνας: είναι μια ποσοτική κι όχι ποιοτική διαφορά. Η χρονικά ποσοτική διαφορά αυξάνει την ποσοτική διαφορά του εξαναγκασμού. Η περιορισμένη απεργία πείνας χρησιμεύει για να προκαλεί την προσοχή της δημοσίας γνώμης και να καταγγέλλει μίαν αδικία, μα δίχως να αξιώνει την καταργήση της. Χρησιμεύει στην πράξη σαν πρόβλεπας, σαν μέσο αποκαλυπτικό. Όπως κάθε συμβολική πράξη εξετάζει και μελετά την αμφιβολία στην ηρωική και καλή συνείδηση της δημοσίας γνώμης. Αντίθετα, η απεριορίστη χρονικά απεργία πείνας είναι μια πράξη εξαναγκασμού: δεν στοχεύει στη δημοσιοποίηση μιας πάλης, αλλά τείνει στην επίτευξη ενός σκοπού. Επειδή είναι φανερό πως δεν αρκεί η συνειδητοποίηση ενός προβλήματος από τη δημοσία γνώμη: είναι απαραίτητο να επιτευχθεί μια απόφαση που να θέτει τέλος στα γεγονότα, στην καταγγελομένη σαν αδική κατάσταση: στην περίπτωση αυτή, όσο περισσότερο η ζωή εκείνου που πραγματοποιεί την απεργία πείνας τίθεται σε συζήτηση τόσο περισσότερο αυξάνονται οι δυνατότητες πραγματοποίησης. Είναι πολύ επικίνδυνο σε κάθε δράση να στηρίζομαστε μόνο στη δημοσιοποίηση, παραβλέποντας την ανάγκη ορισμένων μεσών εξαναγκασμού.

Η απεργια πεινας συχνα παρομοιαζεται με θυσια μ' όλα τα θρησκευτικα χαρακτηριστικα που συνεπαγεται αυτη η λεξη. Ορισμενες μη-βιαιες εκφρασεις του Γκαντι και του Chavez που δεν εκρυψαν ποτε τις θρησκευτικες τους πεποιθησεις, φαινεται να δικαιολογουν αυτη την παρομοιωση. «Η πνευματικη δυναμη της μη-βιας δημιουργηθηκε απο ανδρες και γυναικες που δεχτηκαν να θυσιαστουν» λεει ο Chavez και ο Γκαντι μιλα συχνα για τη θυσια σαν αρχη της ζωης. Η σκεψη του René Girard μπορεί να μας βοηθησει να διευκρινισουμε αυτο το σημειο.

Η απεργια πεινας δεν ειναι «θυσια»

Η ιστορια των θρησκευτικων εθιμων μας διδαξε πως η θυσια δεν υπηρξε ποτε θυσια καθ' εαυτη, μα παντοτε θυσια για καποιον αλλο (αποδιοπομπαιος τραγος). Τελικα, ξεκινωντας μοναχα απο τον 17ο αιωνα μιλαμε για θυσια των ιδιων των προσωπων, πιθανως προσβλεποντας στο μοντελο του θανατου του Χριστου, ερμηνευμενο με «υπερμεγεθη» τροπο σαν «θυσια». Ομοια με μια ευαγγελικη προοπτικη δεν μπορουμε να μιλησουμε για «θυσια» στην απεργια πεινας.

Μια αλλη διευκρινιση στο σημειο αυτο προερχεται απο τη σκεψη του Franco Fornari και απο την διακριση που αυτος δανειζεται απο την M. Klein μεταξυ «παρανοϊκης καταστασης» και «καταστασης πιεσης». Η παρανοϊκη κατασταση μπορεί να καθοριστεί σαν μια σχεση βιας οπου το υποκειμενο αντιλαμβανεται το αντικειμενο σαν απειλη της υπαρξης του, απειλη καθ' εαυτη απατηλη μα ψυχολογικα πραγματικη, οπου το υποκειμενο τεινει να καταστρεψει το αντικειμενο με μια απατηλη προοπτικη επιβιωσης. Ειναι ακριβως η κατασταση θυσιας του Girard, που οδηγει στο φονο του θυματος το οποιο κυριολεκτικα ειναι αθωο μα θεωρεται συνειδητο: ο αποδιοπομπαιος τραγος. Ο Fornari αντιθετως κατανοει μια σχεση βιας που εξαπολυεται οταν η βια στρεφεται εναντια στο υποκειμενο της αγαπης: η βια παυει τοτε να κατευθυνεται προς το αντικειμενο και απευθυνεται στο υποκειμενο που θεωρεται ορος απαραιτητος για τη συντηρηση του υποκειμενου, και για την επιβιωση του ταυτιζομενο με το «αντικειμενο».

Ειναι λοιπον η απεργια πεινας που περιγραφεται σαν «κατασταση πιεσης»: «το υποκειμενο ασχολείται με τη σωτηρια του αντικειμενου που αγαπα μεσω του οποιου αισθανεται οτι ζει ως το σημειο να θυσιαστεί απο αγαπη γι' αυτο το αντικειμενο».

Δεν προκειται λοιπον ουτε για μαζοχισμο ουτε για εξαιρετικη αφοσιωση σε μια αιτια ή σε αλλους: αναλαμβανοντας τον κινδυνο του θανατου, το υποκειμενο ενεργει ακομα για τον εαυτο του, αφου η ενασχοληση του ειναι να σωσει την ιδεα που του επιτρεπει να ζει.

Αποδεχεται τον κινδυνο του θανατου για την ιδεα αυτη μαλλον παρα να την προδωσει κινδυνευοντας ετσι να σκοτωθει: με το να σκοτωθει, θα μπορουσε ισως να σωσει τη ζωη του, θα προδιδε ομως ο,τι δινει εννοια στη ζωη, την αληθεια του εαυτου του. Η παρατηρηση αυτη πανω στην απεργια πεινας μας οδηγει σ' αουνηθισια μονοπατια στη συζητηση για τους σκοπους και τα μεσα: μονο η κατασταση πιεσης (με την εννοια του Fornari) μονο η αρνηση της θυσιας του αλλου (με την εννοια του Girard) επιτρεπουν την εξακριβωση της ταυτοτητας σκοπων και μεσων.

Η απεργια πεινας δεν ειναι «αυτοκτονια»

Μια αντιρρηση που αναφερεται συχνα για την απεργια πεινας, ιδιαιτερα απο τους χριστιανους, ειναι οτι προκειται για αυτοκτονια. Το σημαντικο ειναι οτι προκειται να κρινουμε αν η διακινδυνευση της ζωης μας ισοδυναμει μ' αυτοκτονια. Αν αυτοκτονια σημαίνει να πεθανουμε με τη θεληση μας, η απεργια πεινας δεν ειναι αυτοκτονια: αφηνω στους αλλους την υπευθυνοτητα οτι μ' αφηνουν να πεθανω ή οχι (θα μιλησουμε τοτε για «εκβιασμο», μα θα επανελθουμε). Υπαρχει ηδη μια διαφορα, επειδη ειναι ο αλλος που εμμεσα με σκοτωνει. Αν δω ενα οπλισμενο ανθρωπο που ετοιμαζεται να σκοτωσει ενα προσωπο που θελω να σωσω και με τη

θέληση μου ριχνομαι αναμεσα τους προκειται ισως για αυτοκτονια; Ο,τι αναζητω σε μια παρομοια χειρονομια δεν ειναι οτι σκοτωνομαι στη θεση ενός αλλου, αλλα να εκμηδενισω την ανθρωποκτονο θεληση του δολοφονου, παρουσιαζοντας ενα αλλο θυμα, αθωο στα ματια τους.

Μια αλλη θεμελιωδης διαφορα σε σχεση με την αυτοκτονια αφορα τη διαρκεια, αποφασιστικο παραγοντα μιας παλης. Ενω η αυτοκτονια ειναι μια δριμυτατη κι αναποφευκτη ενεργεια, η απεργια πεινας επιτρεπει την ασκηση μιας βαθμιαιας πιεσης πανω στον εχθρο. Πρεπει να θυμομαστε οτι η απεργια πεινας ειναι παντα το τελευταιο μεσο, προκειται για το τελευταιο οπλο μιας μακρας παλης στην οποια ολα τα αλλα μη βιαια δυνατα μεσα εχουν χρησιμοποιηθει: ο εχθρος δεν ειναι λοιπον απροετοιμαστος και διαθετει ολα τα απαραιτητα στοιχεια πληροφορησης για να λαβει την αποφαση του. Ειναι αληθεια πως μπορεί να θεωρηθει αυτοκτονια αυτη η εκεινη η απεργια πεινας; μα υπαρχουν τοτε αλλες οφεις που ειναι αναγκη να στηλιτευθουν, οχι η ιδια η απεργια; απουσια συμμετοχης, λαθη αναλυσης στην εκτιμηση του συσχετισμου δυναμεων, εξαιρετικες απαιτησεις στις οποιες ο εχθρος δεν μπορεί να συγκατατεθει σε καμια περιπτωση, ελλειψη προσπαθειας να δοθουν εξηγησεις μπροστα στη δημοσια γνωμη, κλπ. Ειναι εντελως λαθεμενο να ταυτιζουμε την αυτοκτονια με την απεργια πεινας καθως μαλιστα δεν καθοριζουμε σαν αυτοκτονια καθε δραστηριοτητα απο την οποια κινδυνευουμε να πεθανουμε. Δεν ειναι σημερα περισσοτερο επικινδυνο, στατιστικα μιλωντας, να οδηγουμε το αυτοκινητο απο το να κανουμε μια απεργια πεινας;

Η απεργια πεινας δεν ειναι «εκβιασμος»

Στο βιβλιο του, που εκδοθηκε προσφατα, ο L.V. Thomas (Mort et pournoir) διαπραγματευεται την απεργια πεινας σ' ενα κεφαλαιο για τον «εκβιασμο ως το θανατο», αναμεσα στην αυτοκτονια και στην παρανομη κρατηση του προσωπου «Εξαιτιας ενός εκπληκτικου παραδοξου, λεει, αν η κατασταση της εξουσιας αποτρεπει το αγχος του θανατου, η εξουσια σ' ορισμενες περιπτώσεις δεν μπορεί να κατακτηθει παρὰ με την τιμη της ζωης. Κι ετσι ορισμενες αυτοκτονιες κι αυτοκαταστροφικες κατευθυνσεις ανταποκρινονται στην επιθυμια αυτοεπιβεβαιωσης ωστε να ασκηθει πανω στον αλλο μια εξουσια περισσοτερο η λιγοτερο ισχυρη: ο θανατος μου γινεται τοτε η θεση, το στηριγμα της ανωτεροτητας μου». Για να φωτισει την προταση του, ο Thomas, παραθετει την αυτοκτονια εκβιασμο, την αυτοκτονια-βεντετα και την απεργια πεινας.

Αν θεωρουμε σωστο ν' αναγνωρισουμε, στην περιπτωση της αυτοκτονιας, μια καποια «επιθυμια αυτοεπιβεβαιωσης καθ' εαυτη», πιστευω πως ειναι λαθεμενο στην περιπτωση της απεργιας πεινας. Κι αυτο για το λογο που επιβεβαιωθηκε προηγουμενως: η «κατασταση πιεσης» (με την εννοια του Fornari) στην αρχη δεν αποτελει επιβεβαιωση καθ' εαυτη, μα καταφαση προς το αντικειμενο αγαπης (δικαιοσυνη, αληθεια, ειρηνη κλπ). Ο Thomas ειδε καλα πως η «αυτοκτονια-εκβιασμος δεν πετυχαινει παρα οταν ναυαγει»: μα δεν ειδε τη θεμελιωδη διαφορα με την απεργια πεινας: αυτη πετυχαινει αν ο σκοπος εχει επιτευχθει (αν το αντικειμενο της αγαπης εξακολουθει να υπαρχει, με τους ορους του Fornari) ακομα κι αν ο απεργος πεινας πεθανει. Στην περιπτωση της αυτοκτονιας-εκβιασμου, ο κινδυνος ειναι να «ναυαγησει το ναυαγιο»: στην απεργια πεινας ο κινδυνος δεν συνισταται στο θανατο αλλα στο να μην επιτευχθει ο σκοπος στον οποιο στοχευε. Ο Thomas αναλυει στη συνεχεια την «αυτοκτονια-θυσια» (εκεινη του Jan Palach, για παραδειγμα) και την παρομοιαζει με την απεργια πεινας, σημειωνοντας τη διαφορα της διαρκειας, ισχυριζομενος ομως πως και στις δυο περιπτώσεις προκειται για εναν εκβιασμο, τελευταια προσφυγη οποιου δεν εχει εξουσια για να επιβαλλει τη θεληση του στους κρατουντες.

«Γενικο ενδιαφερον», «κρατουσα εξουσια»: βρισκομαστε πιασ απο ενα πολιτικο λεξικο. Μπορουμε ακομα να μιλαμε για εκβιασμο στο επιπεδο αυτο; Υπαρχει εκβιασμος εφ' οσον προσπαθω να επιβαλλω τη θεληση μου ασκωντας πανω σε καποιον μια ισχυρη ψυχολογικη πιεση (καθιστωντας τον υπευθυνο για το θανατο μου). Μα τι γινεται στην περιπτωση μιας απεργιας πεινας που αρχιζει για ενα σκοπο γενικου ενδιαφεροντος, για να ασκησει πανω στις εξουσιες μια πιεση πολιτικη κι οχι ψυχολογικη; Η απεργια πεινας θα ξεφυγει λοιπον απο

την κατηγορία του εκβιασμού εφ' όσον καταφέρει να πείσει πως ο σκοπός αφορά το γενικό κι όχι το ιδιωτικό συμφέρον, πως είναι συγκεκριμένος, δίχως ασαφεία, σχετικός με μια συγκεκριμένη πραγματικότητα, και στηρίζεται στη λαϊκή συγκατάθεση.

Είναι απαραίτητο ο σκοπός να επιτρέπει την επανατοποθέτηση θεμελιωδών ζητημάτων και ν' αναφέρεται σε απλές και κατανοητές απ' όλους αξίες, όπως η ειρήνη, η δικαιοσύνη, η ελευθερία, η δημοκρατία, κλπ. Η επικλήση αυτών των αξιών που είναι κοινές στη μεγάλη πλειοψηφία της δημοσίας γνώμης της χώρας μας θα πρέπει να γίνει προξενός για τη συνειδητοποίηση των πραγματικών πολιτικών προβλημάτων. Η απεργία πείνας επιτρέπει την άμεση αντιμετώπιση τους αντι να χανομαστε σ' ατελείωτες συζητήσεις και ιδεολογικούς αγώνες για τον ακριβή προσδιορισμό παραμετρών. Όσον αφορά την ασκουμένη πανώ στον εχθρό πίεση, αν τυχαία γίνει αντιληπτή σαν ένας εκβιασμός, το καθήκον της, σύμφωνα με τον Γκαντι, θα είναι να μην υποχωρήσει στις αξιώσεις εκείνου που πραγματοποιεί την απεργία πείνας! Καποτε, ο Γκαντι, παρεκίνησε όλα τα άτομα κι όλες τις εξουσίες, εναντίον των οποίων εφαρμόζονταν η στέρηση τροφής και που αναγνωριζόταν σαν μορφή εκβιασμού, ν' αρνηθούν να υποχωρήσουν ακόμα κι αν η αρνήση αυτή μπορούσε να προκαλέσει το θάνατο! Υπάρχει η απειλή του θανάτου που κραδαινεται, αναγνωρίζει ο Thomas. Επομένως μια δοκιμή δύναμης όπου η δραματική ένταση αυξάνεται καθώς πλησιάζει ο θάνατος. Μα η απειλή αυτή διαφοροποιείται θεμελιακά από τη βίαιη απειλή με την έννοια πως, σύμφωνα με την εκφραση του J. Semelin, δεν είμαι πλέον εγώ που απειλώ τον άλλο με θάνατο, αλλά είναι ο άλλος που απειλείται από τον θάνατο μου.

Για να εκτιμήσουμε την αποτελεσματικότητα μιας δράσης όπως η απεργία πείνας, είναι απαραίτητο ν' αναλύσουμε τα αποτελέσματα πανώ στον εχθρό, και ιδιαίτερα πανώ στο Κράτος. Σαν κατασταλτική εξουσία, το Κράτος καθορίζεται θεμελιακά μέσω δύο παραγόντων: 1) έχει το μονοπώλιο της νομίμης βίας, χάρη στο Νόμο, που γίνεται αντιληπτός σαν απειλή θανάτου· 2) η ύπαρξη του και η δύναμη του είναι δεμένες με τη λαϊκή συγκατάθεση: ακόμα και η χειροτέρευη μεταξύ των δικτατοριών τρέφεται πάντα από τη συνεργασία ενός μεγάλου αριθμού, ή από την παθητικότητα της πλειοψηφίας των πολιτών. Μπορεί να βρισκεται σε διάσπαση μ' αυτό ή εκείνο το μέτρο (νόμο, διάταγμα, κλπ) μα εφ' όσον δεχεται να το υφίσταται, συνεργάζεται, εμμεσα βέβαια, μα πραγματικά, με το Κράτος.

Η δημοσία γνώμη: πως σταθεροποιείται μια σχέση δύναμης;

Η εξουσία του Κράτους δεν κατοικοεδρεύει λοιπόν μόνο στα μέσα καταστολής (παντοτε νομίμα) αλλά επίσης στην κοινωνική ευπειθεία των πολιτών. Τώρα, αν η κοινωνική ανυπακοή είναι ένα μέσο πάλης εναντίον άδικων νόμων, η απεργία πείνας είναι το τελευταίο μέσο απ' αυτά: αυτή, είναι η ίδια η αρνήση της εξουσίας του Κράτους. Η ευπειθεία όμως ακόμα κι αν απλώς ουνιστάται σε παθητικότητα, ωστόσο, μπορεί επίσης να γίνει ενεργητική προθυμία και να μετασχηματιστεί σε δούλοπρηπη υποταγή. Λίγο ενδιαφέρει το Κράτος γνωρίζει ν' αρκείται στην παθητική καρτερία. Η δημοσία γνώμη είναι η γνώμη της μάζας των προσώπων που δεν λένε τίποτα (σιωπηρή πλειοψηφία) επειδή η εκφραση τους έχει αναισθητοποιηθεί: αυτό δεν σημαίνει πως δεν έχουν γνώμη, το αντίθετο. Σαν παθητική, αυτή η δημοσία γνώμη υποστηρίζει τη δράση του αρχηγών της, είτε με τη συνεργασία είτε με την απουσία κάθε μορφής αντίστασης.

Ουσιαστικός σκοπός κάθε μη βίαιης δράσης γενικά και κάθε απεργίας πείνας ειδικά είναι να «ευαισθητοποιήσει» τη δημοσία γνώμη για να κοφεί την παθητική συνεργασία της με το Κράτος τουλάχιστον για ένα συγκεκριμένο σκοπό και για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα.

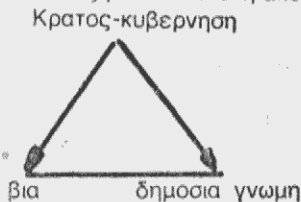
Μπορούμε να σχεδιάσουμε αυτή τη δράση:

Η βίαιη δράση στοχεύει άμεσα εναντίον του Κρατους κι αφήνει τη σημασία γνώμη σε μια κατάσταση «αναμονής»:

Μα η δημοσια γνώμη δεν παραμένει θεατής: από το ένα μέρος φοβάται πάντα τη βία, κυρίως την «παράνομη» βία· από το άλλο μέρος το Κρατος εξυπηρετείται απ' αυτό το φόβο, τον οργανώνει, τον θέτει στη σκηνή για να καταδικάσει τους «βίαιους», για να ασκήσει εναντίον τους μια καταστολή ακόμα περισσότερο ισχυρή:

Η δύναμη πίεσης της δημοσιας γνώμη δεν είναι μόνο ζήτημα ποσότητας: αν ο αριθμός είναι σημαντικός, είναι κυρίως η διαφοροποίηση των προσώπων που συμμετέχουν αυτή που μετρά. Ένα από τα λάθη των λαϊκών αγώνων, στη Γαλλία σήμερα, συνίσταται στο να πιστεύουν πως ευαισθητοποιώντας όλη τη γνώμη της «αριστερας» μπορούν να νικήσουν εναντίον σχεδίων πραγματοποιημένων από το Κρατος-κυβερνηση της δεξιάς. Τώρα, αν η αριστερά είναι ακόμα μειοψηφία και, κυρίως η κυβέρνηση είναι πολύ πιο ευαίσθητη από τις ιδιοσυγκρασίες των εκλογέων της παρά από των αντιπάλων της, είναι λοιπόν επίσης η δημοσια γνώμη που υποστηρίζει τη κυβέρνηση γι' αυτό που πρέπει να επιτευχθεί.

Στην περίπτωση της απεργίας πείνας, η ευαισθητοποίηση της δημοσιας γνώμης προκύπτει από το ψυχολογικό σοκ: το να μην τρώς έγινε, στην όλο και περισσότερο καταναλωτική κοινωνία μας, ένα πράγμα σκοτεινό, εκπληκτικό. Καταμειζόνα λόγο, φθάνοντας μέχρι τον κίνδυνο του θανάτου, η απεργία πείνας πληττεί σαν μια παραβίαση τη φυσική τάξη. Εγίνε κοινότυπο να σημειώνουμε πως το Κρατος, όταν χτυπιέται μετωπικά από βίαιες μεθόδους, αντιδρά μ' όλη τη βία που κατέχει. Το Κρατος και η δημοσια γνώμη σχηματίζουν ένα μπλοκ, ζώντας μαζί αυτό το χτύπημα σαν την αρχή του τέλους. Το πρότασσο της θυσίας λειτουργεί τότε τέλεια αφού η «ενοχή» των τρομοκρατών είναι φανερή (αυτοί εκάναν χρήση της βίας): η δημοσια γνώμη βρίσκει φυσικό να τους αφήσει να πεθάνουν όλους μαζί.

Αντίθετα, η μη βίαιη δράση έχει σαν πρώτο αποτέλεσμα να μη σχηματίσει μπλοκ με το Κρατος ή δημοσια γνώμη. Ο τύπος αυτός του ήπιου χτυπήματος, μα σταθερού, φανερώνει πως η σύγκρουση βιώνεται δραματικά από τον αντιπάλο: έχει το χρόνο να εκτιμήσει τους κινδύνους που διατρέχει με το να διατηρεί την αδιαλλαξία του. Ο κίνδυνος αυτός, για το Κρατος, δεν συνίσταται μόνο στο να εγκαταλειφθεί από τη δημοσια γνώμη αλλά και να διαιρεθεί το ίδιο: υπάρχουν τελικά πρόσωπα, μέσα στο Κρατος-κυβερνηση που αντιτίθενται στην αδιαλλαξία των πιο σκληρών μελών. Η απεργία πείνας λοιπόν έχει σαν αποτέλεσμα το ότι στοχεύει τη δύναμη του Κρατους, πριν απ' όλα στη βάση και μετά στην κορυφή, όχι με τα επιθετικά χτυπήματα μα με μια αργή αποσύνθεση που μπορεί, μακροπρόθεσμα, να

είναι καταστροφική. Επειδή υφίσταται μια πίεση, το Κράτος προσπαθεί να σταματήσει την εξέλιξη που προκλήθηκε από την απεργία πείνας, για να μην χάσει τον χαρακτήρα του. Μα στην περίπτωση αυτή η καταστροφή θα πρέπει να προκαλέσει μιαν αύξηση της αντίστασης.

Υπάρχει μια γνώμη στην οποία δεν μιλούν αρκετά και είναι η διεθνής κοινή γνώμη: τώρα το πρόταρσος των σχέσεων μεταξύ κρατών είναι το ίδιο με κείνο μεταξύ του κράτους και των πολιτών του. Τα κράτη γενικά και οι δημοσίες γνώμες έχουν την τάση να υποστηρίζουν τις ήδη υπάρχουσες εξουσίες, ακόμα κι αν είναι δικτατορίες, όταν τα κινήματα απελευθέρωσης αποδεχονται την προσφυγή στη βία. Μα εκεί όπου ένα κίνημα απελευθέρωσης προσφεύγει στις μη-βιαιές στρατηγικές, η παγκοσμία υποστήριξη απόσυρεται και το Κράτος δεν μπορεί να δικαιολογήσει την καταστολή. Είναι λοιπόν ουσιαστές να γνωρίζουμε καλά αυτό τον μηχανισμό και να μην ξεχάσαμε την παγκοσμία κοινή γνώμη στην προετοιμασία μιας απεργίας πείνας.

Θα μπορούσα να συνοψίσω αυτό που μόλις είπα παραθετώντας τα τρία αυτά στοιχεία. Κάθε απεργία πείνας είναι:

- το ξεπερασμά μιας φυσικής ανάγκης (το γεγονός της διατροφής):
- μια παραβίαση του Νόμου σαν θεμέλιο της κοινωνικής τάξης, διακινδυνεύοντας το θάνατο:
- η επιβεβαίωση μιας απολυτής αναφοράς: ειρήνη, δικαιοσύνη, ελευθερία.

ΑΝΑΓΚΗ Ν' ΑΚΟΥΜΕ...

Roberto De Francesco

Οικολογία σαν πυρηνικά κέντρα· οικολογία σαν μολυσμένα εργοστάσια, σαν καταστροφή του εδάφους, σαν κυνηγι, μολυσμένος αέρας, βρωμικές θαλάσσες, και ογκοί· οικολογία σαν αγχος σκεψεων, μαυρων φίλτρων, σκοτεινων βλεμμάτων. Βρίσκεται λοιπον εδω ολοκληρη η «νεα επιστημη»;

Οχι, δεν ειναι ουτε πρεπει να βρισκεται εδω ολοκληρη η οικολογία· θα βρισκομασταν αντιθετα, τωρα, στο κενο της κουλτουρας των ιδεων, των προτασεων και φιλολογιων που αντιδιαστελλουν την εποχη μας, αν αρχιζαμε ν' αποσπαμε την προσοχη μας απο την διεκδικηση, απο το παραπονο, απο την αρνηση, απο την επιβεβαιωση και απο την οργανωση ολων εκεινων των εναλλακτικων στοιχειων της σκεψης και του ορθολογισμου που, καλως ή κακως, αναπτυχθηκαν κατω απο την ετικεττα της «οικολογιας», εστω και σαν αντιφατικη συνεχιση του κινήματος που, στα χρονια του '60 και του '70 χαρακτηριστηκε επαναστατικο.

Δεν μπορει λοιπον πλεον ν' αποτελει οικολογικο χαρακτηριστικο το ανεμισμα συνδυασμων καταγγελιας και του ΟΧΙ, πραγματα φυσικα σωστα και απαραιτητα, μα, μονα τους, τοσο ανωφελα, οπως αποδεικνυει η τριακονταετης ιστορια των κομματων της αριστερας και η δεκαετης των «ομαδων»· δεν αρκει πλεον μια συμπεριφορα μοναχα αρνητικη· ειναι αναγκη σημερα ν' αναπτυξουμε μιαν αλλη λυση.

Καταλαβαινουμε, φυσικα, πως δεν προκειται για την αλλη λυση των μαργαριταρεσιων τζαμιων ή των πολυχρωμων «baguán», αλλα για την εναρξη ενος επανακαθορισμου και συγκεκριμενοποιησης ολου του τροπου μας να υπαρχουμε και να σκεφτομαστε, για την ανακαλυψη νεων συνορων, νεων οριζοντων, νεων θελησεων. Μπροστα σε μια «πραγματικότητα» ικανη να φανταστει μοναχα το χειροτερο, με τον εφιαλτη των ισραηλινων φαντομ που βομβαρδιζουν τον ιρακινο ατομικο αντιδραστηρα, να που βρισκεται η οπουδαιοτητα να διανοηθουμε μια νεα κοινωνια, να κανουμε πραξη μια διαφορετικη οικονομικη συμπεριφορα απεναντι στις φυσικες πηγες, μια διαφορετικη σχεση με τους αλλους ζωντανους οργανισμους, με τον ανθρωπο και με την ιδιοσυσταση καθε ανθρωπου.

Και για να πραγματοποιηθει αυτο πρεπει τοτε να σταματησουμε να διαλεγουμε και να επισκεφτομαστε τη φαντασια, την φαντασιωση, την αστρονομια, την συναντηση με το «διαφορετικο», με τον αλλοτριωμενο, με την εξυπναδα του οποιου επικοινωνουμε και ενθουσιαζομαστε: οι αλλοτριωμενοι βρισκονται ηδη μεταξυ μας, σε μας, ειμαστε εμεις! Πως ν' αλλαξουμε τελικα τη σχεση με την κοινωνια, με τον κοσμο, και τη σχεση της κοινωνιας με τη φυση αν, συγχρονως με καθε δικη μας αλλη ενασχοληση, δεν προσπαθουμε να ξαναρχισουμε τον σταματημενο με μας τους ιδιους διαλογο, με κεινο το μεγαλο μερος του εαυτου μας, φυσικο μερος, φανταστικο μερος, που υπηρξε καταπιεσμενο και αρνημενο απο αιωνες αυταρχικης κουλτουρας, τυφλης και παραγωγικης ή «αγωνιστικης»;

Πως ν' αλλαξουμε αν δεν μπορεσουμε να μιλησουμε καθαρα, ξεπερνωντας τα καταπραύντικα της yoga και της φυσικης τροφης, ή τα ονειρα του σαλονιου, τα παραξενα συμβαντα, τα χαρτοπαιγνια, τις εναλλακτικες διακοπες, ολα οσα σε μας ειναι αρνημενα απο την πολιτιστικη μαθηση που μας εγινε προτυπο, κοινωνια, ηδη απο τη γεννηση;

Γνωριζουμε σημερα επιστημονικα, αλλοι σε αλλους καιρους το ελεγαν «μαγικα» ή φιλοσοφικα, πως ο ανθρωπος δεν βλεπει με τα ματια, μα με τα πολιτιστικα μοντελο που του προσφερονται (ή τα υφισταται ή τα επιλεγει) και που εχουν εισδυσει στο κεφαλι του.

Προκειται να κατανοησουμε τελικα πως για ν' αλλαξουμε μια πραγματικότητα τοσο συνθετη και «ολικη» οπως η δικια μας, για ν' αλλαξουμε την ιδια τη

σταση μας απέναντι σ' αυτή την πραγματικότητα δεν αρκεί να υποδείξουμε τις επιλογές στο εσωτερικό του συστήματος των αξιών και του ορθολογισμού που υπάρχει, αλλά είναι ανάγκη να θέσουμε σ' αμφιβολία τον ίδιο τον υπάρχοντα ορθολογισμό και τον τρόπο του, τις μεθόδους ερμηνείας του για τον κόσμο.

Για να γίνω καλύτερα κατανοητός θα χρησιμοποιήσω δύο παραδείγματα, ίσως απλά, μα σπωδηποτε κοντά στην καθημερινή εμπειρία, «απαραίτητη», για τον καθένα από μας: τη σχέση με το περιβάλλον και τη σχέση με τον «άλλο».

Σήμερα η οραση δείχνει στον καθένα από μας έναν κόσμο επιπεδο, ομοιογενή, ίδιο σε κάθε έκφραση και χώρο. Έναν καιρό αντίθετα, το μάτι του αγροτικού πολιτισμού 2000, 1000, 100 χρόνια πριν, έβλεπε κάθε όψη του περιβαλλόντος προκείμενη από τη δική του υποκειμενικότητα: ένας λοφός δεν ήταν ένας λοφός, αλλά ένας πολύ συγκεκριμένος τυπός λοφού: στρογγυλός, τριγωνοειδής, ακριβεστάτος, αποκρημνός, κλπ με χαρακτηριστικά που ήταν απολύτως δυνατό να αναγνωριστούν και να διαγνωστούν. Είσι τα βουνά και όλα τα άλλα περιβαλλοντολογικά στοιχεία είχαν στα «πολιτιστικά» μάτια του τότε χαρακτηριστικά προφανή και, για να το πούμε έτσι, αντικρίζονταν σαν φυσικά και φανερά, ενώ εμείς σήμερα δεν τα βλέπουμε ούτε τα υποψιάζομαστε καν, βλέποντας τα, σαν φυσικά, με τον ίδιο τρόπο.

Και δεν προκειται για ένα ζήτημα περιθωριακό ή για κάτι «αξιοπεριεργό», αλλά για ένα θεμελιώδες γεγονός, όπως υπογραμμίζουν πολλοί μελετητές της γλώσσας: «τα συγκεκριμένα γεγονότα» λέει ο Prieto, «στη γλώσσα ταξινομούνται σε κατηγορίες συγκεκριμένων γεγονότων. Οι φιλοσοφικές κατηγορίες που επιτρέπουν αυτή την ταξινόμηση είναι γλωσσολογικής φύσης και ποικίλλουν από γλώσσα σε γλώσσα. Η γλώσσα γίνεται επομένως για τον ομιλήτη, που σιγά-σιγά την διδάσκεται και μαθαίνει να γνωρίζει τον κόσμο, ένα φίλτρο της πραγματικότητας, το σκαλοπάτι με το οποίο αντιλαμβάνεται τον κόσμο και τον βλέπει, μερικά και με μια ξεχωριστή οπτική γωνία».

Παραθετοντας ακόμα παραδείγματα, θα μπορούσαμε να πούμε πως ενώ για μας συγκεκριμένα γεγονότα όπως το χιόνι, η καμήλα, το πράσινο χρώμα, έχουν μια διάσταση πολύ συγκεκριμένη και περιορισμένη, επιδεκτική λίγων ειδικεύσεων, για έναν Εσκιμώο είναι αδύνατο να «δει» το χιόνι σαν μοναδικό φαινόμενο, επειδή η γλώσσα του τον διδάξε πως υπάρχουν τουλάχιστον τρία συγκεκριμένα γεγονότα μεταξύ διαφορετικών φαινομένων σ' αυτό που εμείς καθορίζουμε «χιόνι»: έτσι για τους Βεδουίνους της ερημού δεν υπάρχει «η» καμήλα, αλλά 200 ποικιλίες ονομάτων, και παρομοία σ' ό,τι εμείς καθορίζουμε σαν πράσινο μερικές βραζιλιάνες tribu διακρίνουν μια δωδεκάδα διαφορετικών χρωμάτων. Πάνω σ' ένα άλλο επίπεδο μπορούμε να αναρωτηθούμε με τον γλωσσολόγο Whorf ποιες κρυμμένες κατηγορίες μιλάμε στο φουνειδητό εν αγνοία μας, αυτομάτα.

Κι εδώ επίσης μπορούμε να σημειώσουμε πως το γεγονός ότι στην ιταλική το φαινόμενο «θερμότητας» αποδίδεται μ' ένα ουσιαστικό, παρέχει την ευκολία στο μυαλό να μετασχηματιστεί αυτό το φαινόμενο σε μια ουσία, ενώ για μίαν άλλη κουλτούρα, εκείνη των ινδιάνων Hopi (Αριζόνα) δεν μπορεί να υπάρχει μια ουσία-θερμότητας, και ο ήλιος δεν μπορεί να είναι ζεστός, αλλά θα υπάρχει το φαινόμενο σύμφωνα με το οποίο: «ο ήλιος θερμαίνει».

Ακόμα, αν σκεφτούμε για ένα φυτό τόσο διαδεδομένο σε μας, το κυπαρίσσι, θα σημειώσουμε πως σ' αυτό, σχεδόν, «αναγκαστικά» δένονται ιδέες θανάτου, επειδή το κυπαρίσσι είναι το δέντρο των κοιμητηρίων: μεταφερόμενοι στην περσική κουλτούρα θ' ανακαλύψουμε αντίθετα πως η σχεδόν αναγκαστική σύνδεση που η λέξη και η «πραγματικότητα» κυπαρίσσι προκαλούν είναι της αγάπης και του αγαπημένου προσώπου.

Γίνεται έτσι φανερό, για να γυρίσουμε στο δικό μας πρώτο παράδειγμα πως δεν οφείλεται σε μια αμελήτα αιτιότητα το γεγονός πως η τρεχούσα γλώσσα μας είναι τόσο επιπεδή όταν προκειται να ορίσει το φυσικό περιβάλλον, κι ακόμα το τεχνητό: πως ακριβώς, και τα πράγματα επίσης, οι δρόμοι θεωρούνται γενικά, κανείς τελικά δεν καθορίζει τα χαρακτηριστικά του σαν ελικοειδούς, λιθοστρωμένου, χρησίμου, ευρυχωρού, για μεταφορά, κλπ: προκειται για τη δική μας επιπεδή κουλτούρα, αμορφή, ασαφή, καταλλήλη για επιβίωση που λησμονεί ακόμα και τη δυνατότητα της ζωής.

Να χτυπήσουμε τους τοίχους που συνθλίβουν την ικανότητα της ζωής πε-
ρα από κείνη της επιβίωσης, ν' αρχίσουμε να μελετούμε και να καταλαβαίνουμε
τις πολιτιστικές προσπάθειες των κοινωνιών των άλλων καιρών, να προσπαθου-
με να επικοινωνήσουμε μ' όλους τους άλλους ζώντες οργανισμούς της Γης και
να μελετάμε το παρελθόν τους, ίσως αυτό ν' αποτελεί το σημείο εκκίνησης για
να περάσουμε από την ποιότητα της ικανοποίησης στην ποιότητα των επιθυμι-
ων για να περάσουμε από μια οικολογία που βρίσκεται μέσα στην «σφαίρα» για
να την μεταρρυθμίσουμε σε μια οικολογία που βρίσκεται έξω από τη σφαίρα
ώστε να δημιουργήσει, από τις εμπειρίες του παρελθόντος, επιτελους κάτι το
ολοκληρωτικά νέο, που επιτρέπει, όπως είπε ο Μαρξ «να περάσουμε» επιτε-
λους «από την προϊστορία στην ιστορία» τη ζωής της ανθρωπότητας.

Η ΣΥΓΚΡΟΥΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΦΥΣΗ

Edgar Morin

Τι είναι η οικολογική συνείδηση; Πριν απ' όλα ότι αυτό που ονομάζεται περι-
βάλλον, φύση, αποτελεί ένα οικοσύστημα, δηλαδή τη ζωντανή ενότητα μιας εξαι-
ρητικής συνθέσης, που συντίθεται από εσωτερικές σχέσεις μεταξύ ενός μεγάλου
αριθμού φυτικών και ζωικών ειδών.

Και μετά η ανακάλυψη πως κάθε ζωντανό είναι αποτελεί ένα «ανοικτό συστή-
μα», τον ίδιο καιρο αυτονομό κι εξαρτημένο από το οικοσύστημα. Όλο και περισσό-
τερο το είναι εξελίσσεται, αυτονομείται, γίνεται πιο σύνθετο κι εξαρτάται από το
οικοσύστημα. Ο μεγάλος νόμος της σχέσης του οικοσυστήματος είναι ο νόμος της
εξάρτησης και της ανεξαρτησίας. Ετσι ο άνθρωπος, όσο περισσότερο είναι αυτο-
νομός σαν άτομο τόσο περισσότερο έχει ανάγκη τη κοινωνία ή κοινωνία, όσο πε-
ρισσότερο ανεπτυγμένη είναι τόσο περισσότερο έχει ανάγκη τη φύση.

Και τελικά η ανακάλυψη πως η σημερινή βιομηχανική ανάπτυξη έχει ένα θανα-
σιμο χαρακτήρα, αν συνεχίσει την αναπτυξιακή πορεία της, προς το απείρο, δηλα-
δή προς το θάνατο. Στην πραγματικότητα τείνει να καταστρέφει το οικοσύστημα
μ' ανοήτες εκμεταλλεύσεις· τείνει να το δολοφονήσει χύνοντας δηλητήριο στις
φλεβές του· στο νερό, στον αέρα, στη γη.

Επομένως, δοσμένης της σχέσης εξάρτησης-ανεξαρτησίας του οικοσυστήμα-
τος, η ανάπτυξη αυτή τείνει στην αυτοκαταστροφή του πολιτισμού μέσω της αυτο-
καταστροφής του οικοσυστήματος.

Η αναπτυξιακή επέκταση δεν σημαίνει πως οι πηγές μειώνονται στον ίδιο βα-
θμό με κείνο της εξαπλώσης της ανάπτυξης. Σημαίνει πριν απ' όλα πως η αναπτύ-
ξη είναι ένα φαινόμενο ανεξέλεγκτο. Από δω η ανάγκη ν' ανατραπεί η θεωρητή-
ση των πραγμάτων σύμφωνα με την οποία η βιομηχανική ανάπτυξη θεωρείται σαν το
θεμέλιο της τάξης και της ρύθμισης της σύγχρονης κοινωνίας. Η ανάπτυξη πρέπει
να παρουσιαστεί, αντίθετως, σαν μια εκδήλωση αταξίας, μια αποχαλίνωση των δυ-
ναμεων που όχι μόνο δεν είναι δημιουργικές μα επίσης καταστροφικές.

Η οικολογική συνείδηση μας θέτει ένα πρόβλημα ασυνήθιστου βαθούς κι ευ-
ρητήτας. Τον ίδιο καιρό οφείλουμε ν' αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα της ζωής
πάνω στον πλανήτη, το πρόβλημα της σύγχρονης κοινωνίας και το πρόβλημα του
προορισμού του ανθρώπου. Ολ' αυτά μας υποχρεώνουν να ξαναθεσουμε σε συζή-
τηση τον βαθύτερο προσανατολισμό του δυτικού πολιτισμού, που εφθασε στο με-
σοουράνημα του κάτω από την ώθηση τριών οργανωτικών αρχών που γίνονται σημε-
ρα οι αρχές της καταστροφής του: ο καρτεσιανός διαχωρισμός του ανθρώπου-
υποκειμένου από το συμπαν των χειριζόμενων αντικειμένων (θεμέλιο του σύγχρο-
νου ουμανισμού)· η επιστήμη συλλαμβανόμενη σαν αντικειμενική γνώση που δεν
ασχολείται ούτε με το περιεχόμενο της ούτε με τους σκοπούς της και που, για τον
ίδιο λόγο, γίνεται εργαλείο των εξουσιών και των ισχυρών· τέλος η αστική αντιλή-
ψη, και μετά μαρξιστική, του ανθρώπου κατακτητή της φύσης που γίνεται, στο
τέλος, ο Τζέικς Χαν της ηλιακής περιφέρειας.

Η οικολογική συνείδηση μόλις έχει γεννηθεί και διατρέχει ήδη μεγάλους κιν-
δύνους. Πριν απ' όλα υπάρχει ο κίνδυνος να μετατραπουν όλα σε πρόβλημα οικο-

λογικό με στενή έννοια, όταν ο κύριος χαρακτήρας του είναι να προσεγγίσει πραγματικότητες που δεν είναι μόνο συμπληρωματικές, αλλά επίσης και ανταγωνιστικές και που θέτουν προβλήματα φοβέρα συνθετά, δηλαδή δισθενή. Μα υπάρχει επίσης ο κίνδυνος να αναχθεί το οικολογικό πρόβλημα, αντι, να διαλυθεί, στα τεχνικά συστατικά του, ή σε συμβατικές και τυπικές φορμουλες της επαναστατικής σωτηρίας.

Η τεχνολογική ανακατασκευή - δηλαδή τεχνοκρατική - είναι ήδη επί το έργον. Επαναφέρει τον εκφυλισμό του περιβαλλοντός σ' ένα πρόβλημα μόλυνσης. Κάθε τύπος μόλυνσης, τελικά, μπορεί να απομονωθεί και να βρει τη τεχνική θεραπεία του: νεοί τυποί μηχανών, χημικοί καθαρισμοί, νεοί τυποί εντομοκτονών. Αλλά, μ' αυτό το τρόπο, αποκρύπτεται το γενικό πρόβλημα, που δεν είναι πρόβλημα ακουπιδιών, μα το πρόβλημα της γενικής οργάνωσης της κοινωνίας, των σχέσεων ανθρώπου-φύσης, της βιομηχανικής ανάπτυξης. Η τεχνολογία φυσικά καλύπτει ορισμένα ρήγματα, αλλά δεν ξανασκεφτείται το σύστημα. Η τεχνική, μερική θεραπεία, είναι επίσης μια όψη του κακού, στο μέτρο που καταστρέφει την καθολική σημασία του προβλήματος και δεν προδιαθέτει τα εργαλεία αυτοελεγχού.

Η ιδέα της «ανάπτυξης μηδέν» έχει φυσικά την αξία ότι θέτει καθολικά το πρόβλημα της βιομηχανίας στο σύνολο του, των καταναλώσεων, της ποιότητας της ζωής· θέτει αιωπήρα το πρόβλημα της αναδιοργάνωσης της κοινωνίας. Μα κι αυτή η φορμουλα επίσης πάσχει από την τεχνοκρατική μειοδοσία: προσφέρει την πρωτεριαότητα στα τεχνολογικά-οικονομίστικά στοιχεία. Προτείνει ένα μύθο ισορροπίας για ένα ανθρώπινο είδος που από τη φύση του δεν βρίσκεται σε ισορροπία και σ' ένα μη αντιστρεπτό γένεσθαι. Πριν ν' αποφανθούμε για την «ανάπτυξη μηδέν» ενδιαφέρει μάλλον να ενσωματώσουμε αυτή την ιδέα σ' εκείνη της ανάπτυξης, και κυρίως να μην δώσουμε μια οικονομίστική σημασία σ' αυτή την έννοια ανάπτυξης. Η επιβράδυνση της ανάπτυξης δεν μπορεί να έχει σημασία παρα στην κατάσταση εκείνη που είναι σαφής η ανάγκη της επέκτασης, της αύξησης, της μεταμορφώσης, της αλλαγής της ανάπτυξης. Μπορεί να σταματήσει μόνον αν γνωρίζει επίσης να επεκτείνεται.

Η ιδέα της ολοπλευρής και πολυδιαστατής ανάπτυξης του ανθρώπου προϋποθέτει λοιπόν μια ριζοσπαστική μεταμόρφωση της κοινωνικής τάξης. Αλλά σ' αυτό το σημείο συναντιόμαστε με την άλλη μορφή περιορισμού, εκείνη του αποκαλούμενου ορθόδοξου μαρξισμού, των μαρξισμών των γραφείων, που σαν κλειστά συστήματα αντιδρούν με τρόπο συντηρητικό, αποδεχόμενοι να απορροφήσουν μικρές μόνο δόσεις οικολογισμού, με φόβο να μολύνουν το δόγμα.

Καταλήγουν σ' έναν εξορκιστή μαρξισμό που λειτουργεί σαν ένα αλεσμένο κατεβαστό: όπως όταν πλησιάζουμε ένα θιβητιανό μοναχό τον ακούμε πάντα ν' αλεθεί τις προσευχές του, έτσι, πλησιάζοντας μερικούς μαρξιστές, αισθανόμαστε πάντα την ίδια καθαρτική λιτανεία, είτε μιλά για τη φύση, ή για τη γυναίκα, την ποίηση, ή την αγάπη: «ταξική παλη, καπιταλισμός, σοσιαλισμός». Αν μετά εχετε αντίρρηση πανώ σε κατι, θα εξορκιστείτε με τη σειρά σας: «πρακτορές της αστικής τάξης, αναθεωρητές»...

Ωστόσο, από το σύνολο του μαρξιστικού χώρου ανακτηθηκε μετά το 1967 μια θεμελιώδης συνειδηση. Αρχισε να γίνεται αντιληπτό πως η επανάσταση δεν είναι απαραίτητα η καταστροφή του καπιταλισμού, η εξάλειψη της αστικής τάξης, επειδή η κοινωνική μηχανή επανοικοδομεί, αναπαράγει μια νέα αρχουσα τάξη, μια νέα κατασταλτική δομή. Αρχισε να γίνεται κατανοητό πως στη ρίζα της φαινομενικής δομής της κοινωνίας, υπάρχουν δομές γεννητρίες που παράγουν και ορίζουν τόσο την οργάνωση της κοινωνίας όσο και την οργάνωση της ζωής. Ακριβώς στο σημείο αυτό βρίσκεται η βαθιά σημασία του όρου «πολιτιστική επανάσταση» που συχνά, άλλου, μυθοποιήθηκε. Εδώ βρίσκεται η βαθιά σημασία της επανεξέτασης της τεχνικής και της επιστήμης.

Δεν προκειται να υποτιμήσουμε την επιστήμη. Προκειται να δούμε την άλλη της όψη, τη σκοτεινή. Όλο αυτό που θεμελιώσε τη θάυματουργη μεγαλοσύνη της επιστήμης, τη δύναμη της αληθείας της, έχει επίσης την αντίθετη πλευρά του. Η επιστήμη συνεργάστηκε στον οικολογικό και ανθρωπολογικό όλεθρο επειδή όπως η τεχνική, κομματίζει τα προβλήματα, γίνεται καθαρό εργαλείο. Οι ατομικοί επιστήμονες είναι οι πρώτοι που ατομικοποιήθηκαν, έγιναν ανισχυροί και φοβισμένοι από την αδύναμία τους. Το πρόβλημα της επιστήμης πρέπει

επιτελους να τεθει ξανα υπο σκεψη: πρεπει να το ξανασκεφτουμε σε σχεση και σε λειτουργια με την αναπτυξη.

Το ζήτημα αυτο αποτελεί μια εξαιρετικη απαιτηση, επειδη πλεον εχουμε δει οτι η αναπτυξη εγινε ενα ζήτημα ζωης ή θανατου.

Η πορεία προς τον θανατο εχει αρχισει. Η πρώτη προειδοποιηση ειπωθηκε απο τον Φρούντ, πριν ακομα απο τον Χίτλερ: ο πολιτισμος προσφερε, μαζί με την ευτυχια, επίσης την δυστυχια αφου η libido που ο πολιτισμος καταστελλει ουσσώρευεται με τροπο εκρηκτικο. Η δευτερη προειδοποιηση δοθηκε απο τη Χίροσιμα. Η τριτη προειδοποιηση είναι κεινη της δημογραφικης επεκτασης, απο τον Sauvy ως τον Ehrlich, που μιλησαν για την αυξηση του πληθυσμου πριν ακομα απο την αναπτυξη της βιομηχανιας, που αποτελεί την τεταρτη προειδοποιηση, την οικολογικη προειδοποιηση.

Προκειται τωρα να καταλαβουμε πως ολοι αυτοι οι μηχανισμοι συνδεονται μεταξυ τους σ' εναν μοναδικο, γιγαντιο μηχανισμο θανατου: η κριση του πολιτισμου, η κουρσα των εξοπλισμων και η γενικευση του ατομικου οπλου, η δημογραφικη εκρηξη, η βιομηχανικη αναπτυξη. Ολ' αυτα δενονται σ' ενα τερατωδες αποστημα, οπως στο Βιετναμ. Είναι μια ανωνυμη δυναμη που αποχαλινωνεται εδω ή εκει, μα που παντου εχει μπει σε κινηση. Ο Michel Serres το απεδειξε σ' ενα εξαιρετικο αρθρο, «Η θανατοκρατια» που δημοσιευτηκε στο «Critique». Οι εξοπλισμοι, η βιομηχανικη αναπτυξη, η επιστημη συμπλεκονται σ' ενα τριγωνο θανατου. Αυτο σημαίνει την αποχαλινωση ανηκουστων ενεργειακων δυναμεων, που προκαλειται απο τη δυναμη του κερδους αλλα επίσης απο το κερδος της δυναμης. Γιατι δεν μπορουμε να υποστηριξουμε πως ολα τα κακα της ανθρωποτητας κλεινονται σε μια μονο λεξη: καπιταλισμος. Οι δεσποτισμοι και οι φρικαλεότητες προκαπιταλιστικων χιλιετιων, βρισκονται εδω για να το μαρτυρησουν.

Ο θανατος με την εννοια αυτη δεν είναι ενα ζήτημα θεωρητικο αλλα αμεσος εξ' αιτιας των εξελιξεων της περιόδου. Ο θανατος είναι πιθανος στατιστικα, μα γνωριζουμε επίσης πως ολα τα δημιουργικα γεγονοτα στην ιστορια της εξελιξης, ησαν στατιστικα απιθανα.

Περι τινος προκειται; Ο Michel Serres λεει: «Το προβλημα σημερα είναι η εξουσιαση της τεχνικης κι οχι πια της φυσης». Προκειται να μπουμε σε μια νεα φαση της παλης για την ανθρωποιση. Παλη δυσκολη, οπως καθε παλη που δεν ξαναμπαίνει στις παλιες αντιθεσεις. Οταν ο Μαρξ εμπαينه στη σκηνη, η μεγαλη εναλλακτικη λυση ηταν δημοκρατια-μοναρχια, αστικη ταξη-αριστοκρατια, και η εισβολη των ιδεων του κομμουνισμου και του προλεταριατου φαινοταν γελοια και κακοφημη. Ετσι και σημερα: οπως στα χρονια του Μαρξ, το προβλημα είναι να οικοδομησουμε τη νεα θεωρια και τη νεα επιστημη περισσοτερο παρα να λυσουμε τα νεα στοιχεια της παλιας θεωριας. Το προβλημα είναι το προβλημα του ριζοσπαστικου μετασχηματισμου. Η ιδια η λεξη «επανασταση» εγινε παρα πολυ αμφιβολη, πολυ θεαματικη, εξαιρετικα μονοδιαστατη. Στην αυγη της τριτης χιλιετιας, οφειλουμε να κατανοησουμε πως επαναστατω, αναπτυσσω, επινωω, ελπιζω, ζω, πεθαινω είναι αδιαχωριστα ενωμενα.

Η ΠΡΩΤΗ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΩΣΗ ΣΤΗΝ ΠΟΛΩΝΙΑ

Paolo Sala

Πεμπτη, 2 Απριλιου, στη Βαρσοβια. Πηγα για να παραβρεθω στη συγκεντρωση της ομαδας της πολωνικης οικολογικης Λεσχης (PKE) εναντιον της μολυνσης. Είμαστε σε μια αιθουσα του Πανεπιστημιακου Ιστιτουτου Οικοδομησης του Περιβαλλοντος. Παραβρισκονται δεκα προσωπα, που διδασκουν ή παρακολουθουν στο Πανεπιστημιο, δημοσιογραφοι που εργαζονται στις εφημεριδες της Βαρσοβιας. Οι μισοι απο τους παραβρισκομενους φερουν το διακριτικο της «Αλληλεγγυης», είναι ενεργητικα μελη του συνδικατου.

Το θεμα αφορά την ατμοσφαιρικη μολυνση στη Βαρσοβια. Γνωριζω πως τα σχεδια και οι εξοπλισμοι για τον καθαρισμο της ατμοσφαιρας εχουν αποφασιστει εδω και πεντε χρονια, αλλα κανεις δεν ενδιαφερεθηκε για την εφαρμογη των σχεδι-

ων και την εγκατάσταση των εξοπλισμών. Κανείς στο χώρο των επισημών αρμοδιοτήτων δεν είχε την πραγματική θέληση να τελειώσει αυτή την εργασία. Στη συζήτηση συμφωνήθηκε η δραστηριότητα για να πείσουν ή να «θυμίσουν» στα αρμόδια γραφεία το ζήτημα της εγκατάστασης των εξοπλισμών. Αποφασίστηκε όμως πως η ίδια η Λεσχη θα υποδείξει τους χώρους εγκατάστασης τους: στα σχολεία, στα εργοστάσια, στα δημοσία γραφεία.

Με το τέλος της συγκέντρωσης ήρθε ο καιρός για κάποιες ερωτήσεις:

Πότε ιδρύθηκε η οικολογική Λεσχη;

Ιδρύθηκε τον Ιούλη του περασμένου χρόνου (1980) στην Κρακοβία, για να συντονίσει τις προσπάθειες στην πάλη εναντίον στη μόλυνση της Huta Aluminium. Δεν είμαστε ακόμα αναγνωρισμένοι, κι αυτό μας εμποδίζει να επεμβαίνουμε επίσημα. Εκφραζόμαστε ακόμα σε προσωπικό επίπεδο. Αλλά ήδη είμαστε πολύ ενεργητικοί: έδρες της Λεσχης, εκτός από την Κρακοβία και τη Βαρσοβία, υπάρχουν στο Poznan, Torun, Kielce, Danzica.

Υπάρχουν δυσκολίες για να πετύχετε την αναγνώριση της Λεσχης;

Δεν πιστεύω πως υπάρχουν ιδιαίτερες δυσκολίες· μόνο που τώρα συμβαίνουν τόσο πολλά πράγματα, πολλές ομάδες και ενώσεις επιζητούν μίαν αναγνώριση, κι αυτό τραβά σε μακρός.

Με ποια θέματα ασχολείστε;

Με τη μόλυνση των βιομηχανιών, του αυτοκινήτου, της ενεργείας. Αλλά θα ολοκληρώσουμε την ενασχόληση μας γύρω απ' όλα τα θέματα του περιβαλλοντός. Για την ώρα ασχολούμεθα με τα πλέον επείγοντα. Είμαστε χωρισμένοι σε ομάδες εργασίας και η κάθε μια ασχολείται ειδικά μ' ένα ιδιαίτερο θέμα.

Ποιοι μετεχουν στη Λεσχη;

Για την ώρα κυρίως πανεπιστημιακοί και δημοσιογράφοι. Η συνθεση αυτή συμφωνεί με το σημερινό μας επίπεδο επέμβασης. Βρισκόμαστε στη φάση της απαίτησης γνώσεων – να γνωρίσουμε όλα όσα υπάρχουν κι αφορούν την κατάσταση για το περιβάλλον και τη μόλυνση – και στη φάση της πληροφόρησης – διάδοση και εκκλαίκευση των δεδομένων αυτών προς τον πληθυσμό. Οι δημοσιογράφοι μας είναι πολύ ενεργητικοί και δεν δισταζουν να γράψουν πολύ κριτικά άρθρα. Στη Κρακοβία υπάρχει ο αρχικός πυρήνας της Λεσχης.

Τι μέσα διαθέτετε για να επεμβαίνετε; Τι στόχο έχετε;

Λειτουργούμε σε βάση εξ' ολοκλήρου θεληματική. Δεν θέλουμε να κοψούμε στις εξουσίες τις αρμοδιότητές τους. Ο Υπουργός Προστασίας του περιβαλλοντός και άλλοι υπουργοί μπορούν να επεμβούν για να εξαλείψουν τις αιτίες της μόλυνσης. Οι νομοί υπάρχουν και γενικά είναι καλοί. Παρομοίως εξουσίες έχουν επίσης οι Wojewoda (νομάρχες). Ο δικός μας στόχος είναι να ελεγχούμε γιατί τα πράγματα συμβαίνουν όπως συμβαίνουν. Είμαστε μια δύναμη πίεσης και ελέγχου στην υπηρεσία του πληθυσμού. Το συνδικάτο Αλληλεγγύη επίσης κινείται τώρα για τα ζητήματα του περιβαλλοντός. Υπήρχε κάποτε η komorka srodowiska (κυτταρο περιβαλλοντός) στα κύρια εργοστάσια, κι είχε σαν καθήκον να ελέγχει τις συνθήκες εργασίας. Αλλά υπάκουε τυφλά στη διεύθυνση. Η Αλληλεγγύη θέλει να πάρει στα χέρια της τον έλεγχο των συνθηκών εργασίας στο εργοστάσιο. Αυτό είναι σημαντικό. Αντίθετα δεν νομίζουμε ότι είναι σωστό να ασχοληθεί η Αλληλεγγύη με τη μόλυνση ή το περιβάλλον έξω από το εργοστάσιο. Είναι καλύτερα ν' αφήσει το καθήκον αυτό στις ανεξάρτητες οργανώσεις των πολιτών, όπως εμείς.

ΓΑΛΛΙΑ: Ο ΟΙΚΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΤΗ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

Andrea Poggio

Το γαλλικό πολιτικό πανόραμα άλλαξε γρήγορα. Ο θρίαμβος των σοσιαλιστών έθεσε σειρά προβλημάτων ανανέωσης για όλους τους πολιτικούς σχηματισμούς, και για τους νικητές επίσης των δύο εκλογών, που αιφνίδια βρέθηκαν στη θέση να διαχειρίζονται μια εξουσία υπερόγκη. Ιδιαίτερες δυσκολίες ζουν οι μικροτερές πο-

λιτικές συσπειρώσεις που βρίσκονται κοντά στο σοσιαλιστικό χώρο, και μέσα στο πλαίσιο αυτό και οι οικολογοί επίσης.

Η εκστρατεία τους για τις προεδρικές εκλογές υπήρξε επιτυχής: ένα εκατομμύριο διακόσιες χιλιάδες ψηφοί δοθηκαν τον μοναδικό οικολογο υποψηφίο Brice Lalonde, το 4% περίπου του εκλογικού σώματος. Μα περισσότερο κι από τον αριθμό των ψηφών η αληθινή επιτυχία υπήρξε, κατά τη γνώμη μου, η ικανότητα του Brice και των κινημάτων που τον υποστήριζαν να ενισχύσουν τα κλασσικά θέματα των οικολογικών εκστρατειών (έναντια στην πυρηνική απειλή, μόλυνση και καταστροφή της φύσης), παρουσιάζοντας από το σύνολο του οικολογικού κινήματος μια εικόνα θετική και ατενίζουσα σ' ένα μεγάλο σχέδιο κοινωνικού και πολιτιστικού μετασχηματισμού.

Η επεξεργασία του εκλογικού προγράμματος παρουσιάστηκε σ' ένα επιμελημένο βιβλίο 300 σελίδων («Le rouveroir de vivre») που μοιράστηκε σε δεκάδες χιλιάδες ανατυπα. Επιτυχής υπήρξε η προσπάθεια γιατί συγκεντρώσε γύρω από το οικολογικό κίνημα όλες τις ζυμώσεις και τα κοινωνικά υποκείμενα που γεννηθηκαν αυτά τα χρόνια έξω από τους χώρους της εργασίας και γιατί πιστεύε πως συγκεντρώνοντας αυτές τις αρχές της σκορπισμένης επεξεργασίας θα ήταν δυνατό να δώσει ζωή σ' ένα μη παραδοσιακό πολιτικό σχηματισμό αντιπολίτευσης που θα είχε την ικανότητα να εκφράζει την αποψη του για κάθε τομέα της πολιτικής και κοινωνικής ζωής. Οι οικολογοί παρουσιάστηκαν με μια δική τους πρωτοτυπή επεξεργασία πάνω σε προβλήματα όπως η δημοσιονομική πολιτική, η μεταρρύθμιση των θεσμών και η εθνική αμυνα.

Τα θεμελιώδη θέματα της οικολογικής εκστρατείας, πέρα από την υπερασπίση της φύσης, της υγείας και των φυσικών πηγών (ενεργεια, σπαταλή, νέα αγροτική καλλιέργεια), συγκεντρώθηκαν σε τρία κεφάλαια: «Συντριβή της μοναξιάς» «Οικειοποίηση της οικονομίας», «Περιθωριοποίηση του κράτους».

Στο πρώτο η κυρία πρόταση αφορούσε την ελευθερία του χρόνου της ζωής από τα σκληρά οράρια και την αυστηρή διαίρεση μεταξύ εργασίμου χρόνου και «ελεύθερου». Η υπερασπίση της ατομικής ιδιαιτερότητας και των μικρών κοινοτήτων, η προσφορά μιας εκπαιδευσης και μιας κουλτούρας συμμετοχής, η παλη για τις καινούργιες ανισότητες που γεννιούνται στη κοινωνική ζωή (κι όχι πια μόνο στους χώρους εργασίας), η ελευθερία της επικοινωνίας με τη χρήση των πλέον συγχρονών μέσων διαδόσης της πληροφόρησης (ελεύθερο ραδιο, κλπ).

Για να μπορεί να γίνει προσιτή σ' όλους, η οικονομία γίνεται ο θεμελιώδης στόχος μετά την κρίση της μεγάλης βιομηχανοποίησης: η υπερασπίση, η περιφρούρηση της απασχόλησης και η ριζική μείωση του χρόνου εργασίας (εικοσι ώρες την εβδομάδα) επιτρέπουν μίαν αποκεντρώση και αυτοδιαχείριση των μικροτερων υπηρεσιών (εργαστήρια γειτονίας), την ανάπτυξη νέων, καταλλήλων και αυτοδιαχειριζόμενων τεχνολογιών μικρής κλίμακας. Προαναγγέλλεται επίσης η αποκεντρωτική χρήση των μέσων πληροφόρησης.

Η κοινωνική συγκρούση των προσεχών χρόνων επικεντρώνεται κυρίως στην ίδρυση ενός «συνδικατού» καταναλωτών του περιβαλλοντός και των αγαθών και υπηρεσιών που έχουν τεθεί στη διαθεση της κοινωνίας: μετά τις μεγάλες ταξικές συγκρούσεις που ξεκινούν από την παραγωγή, αναφέρεται μια συγκρούση μεταξύ τοπικών ενώσεων ή ενώσεων υπερασπίσης των καταναλωτών, δηλαδή μορφών υπερασπίσης των αναγκών, και των «τεχνοκρατών» συγκεντρωτών που διαχειρίζονται την οικονομία και το κράτος.

Τα αποτελέσματα μιας εκλογικής εκστρατείας αυτού του είδους είναι άμεσα γνωστά με τα εκλογικά ποσοστά που συγκεντρώσε ο οικολογος υποψηφιος: δεν υπήρχαν πλέον κάστρα στους ιστορικούς χώρους του αντιπυρηνικού αγώνα και της παλης για τη μόλυνση, αλλά μια ομοιογενεία ψηφών σ' όλα τα διαμερίσματα της Γαλλίας. Πραγματοποιήθηκε λοιπόν ένα καθαρό χαρακτηριστικό των οικολογών, μα ποσο σταθερό υπήρξε δεν είναι ακόμα δυνατό να το επιβεβαιώσω.

Και τελικά το ευρος της «πρασίνης» ψηφου στις επομενες κοινοβουλευτικες εκλογες που χαρακτηριζονται απο τη μεγαλη σοσιαλιστικη προωθηση μπηκε σε σκληρη δοκιμασια.

Για τις κοινοβουλευτικες εκλογες ο εθνικος συνδυασμος της «Aujourd' hui

l'écologie» περιελάμβανε ογδόντα υποψηφίους στους 600, που σχεδόν παντού διετεθήσαν ουσιαστικά τις ψήφους που συγκεντρώθηκαν στις προεδρικές. Το 1% των ψήφων δεν μπορεί επομένως να αναφερεται στο σύνολο των εκφρασμένων ψήφων ολοκληρώου του γαλλικού εδαφούς. Δεν έχει επομένως καμία βάση το συμπέρασμα μερικών εφημερίδων της αριστεράς σύμφωνα με το οποίο μπροστά στην εκλογική πολώση μεταξύ αριστεράς και δεξιάς και την αιφνιδια αφύπνιση μιας ισχυρής ελπίδας για αλλαγή η αμφιβολή πρασινή ψήφος σαρώθηκε από το πολιτικό πανόραμα. Αντίθετα, πρέπει να συμπεράνουμε ότι πλέον η οικολογική ψήφος αντιπροσωπεύει ένα χώρο αναγκών και αποψέων βαθιά διαφορετικών από αυτές που εκφράστηκαν από τη γαλλική αριστερά. Μια δυνατή ανησυχία υπάρχει οπωσδήποτε στο γενικό εκλογικό κέντρο των πρασινών: ότι το κίνημα για αρκετούς μήνες ή χρόνια παρεμείνε προετοιμασμένο μπροστά στη ριζική πολιτική αλλαγή. Η επιπονη εργασία του ραφιματος των διαφορών εμπειριών, η σημαντική επεξεργασία που αναπτύχθηκε κινδυνεύουν να εκφυλιστούν για άλλη μια φορά εξ' αιτίας του συνηθισμένου ατομικιστικού διαπληκτισμού των τοπικών ομάδων και της παρουσίας στο κίνημα θέλησης να ενισχυθεί η δημιουργία μιας εθνικής συγκεντρώσης της πολιτικής διεύθυνσης (παρούσα κυρίως στο Mouvement d'écologie Politique). Περισσότερα προβλήματα έθεσε το σχίσμα μερικών κινήματων που μπήκαν στους συνδυασμούς PSU-Alternative '81, με την φανερό θέληση να υποστηριχτεί, σ' αυτή την πολιτική φάση, η κυβέρνηση Mitterrand. Μερικοί αγωνιστές που πρόσφατα είχαν προσεγγίσει και εργαστεί μεταξύ των οικολογών προσκολληθήκαν τις βδομάδες αυτές στο σοσιαλιστικό κόμμα.

Αν λοιπόν η οικολογική ψήφος υπέστη απώλειες, είναι τώρα οι αγωνιστές και η οργάνωση του κινήματος που δεν αναδεικνύονται στο ύψος της νέας κατάστασης.

Σ' αυτό το βαρύ από δυσκολίες πλαίσιο συμμετείχα στην εθνική συγκεντρώση των ομάδων και των κινήματων που προέρχονται από την εκλογική εμπειρία. Είναι μια συγκεντρώση τρικυμιάδης όπου πρέπει να κλειστεί το κεφάλαιο της εκλογικής εμπειρίας και να προετοιμαστούν για τις μεγάλες εθνικές υποθέσεις του ερχόμενου Νοεμβρίου. Ρίχνουν ποτήρια και βρισιές. Υπάρχει εκείνος που παρατηρεί πως οι καιροί της ωριμάνσης και της κινητοποίησης του κινήματος δεν βρίσκονται στο ύψος των νέων πολιτικών καιρών και ζητεί τη δημιουργία ενός νέου εθνικού συντονισμού. Το φθινόπωρο η κυβέρνηση θ' ανοίξει στο Κοινοβούλιο μια μεγάλη συζήτηση για το πυρηνικό ζήτημα, ελπίζοντας μ' αυτό τον τρόπο ν' αποφυγεί ή να αναβάλλει το δημοψήφισμα που υποσχέθηκε και που θα έβαζε σε σοβαρή δυσκολία την κυβέρνηση και το Σοσιαλιστικό Κόμμα, που είναι διηρημένο πανώ στο ζήτημα αυτό.

Ισχυρή είναι η παρουσία των τοπικιστών που χτυπούν με δριμυτητα κάθε φιλοδοξία για συγκεντροποίηση και υποστηρίζουν πως οι τοπικές ομάδες συνεχίζουν την παρουσία τους και την εργασία διασύνδεσης τους δίχως την ανάγκη ούτε καν μιας εθνικής στρατηγικής.

Επεμβαίνει ο Brice Lalonde, περνά στα πεταχτά τα προβλήματα της δημοκρατίας και της αντιπροσωπευσης, θέτει το πρόβλημα της περιφρούρησης και της κεφαλαιοποίησης των αγωνιστών και της επεξεργασίας που έγινε στην εκλογική εκστρατεία και προτείνει μια ομοσπονδία όλων των ομάδων και των κινήματων. Προσπαθεί όμως να κρατηθεί σ' απόσταση από όλα τα προβλήματα που συζητήθηκαν στη συγκεντρώση: είναι φανερό πως δεν θέλει να καεί για να ξαναπροταθεί σαν εκπροσωπος της νέας ομοσπονδίας.

Προσπαθώ να τον παρώ κατά μέρος, ανταλλάζουμε μερικές φλυαρίες: η γνώμη του είναι πως το σοσιαλιστικό αστρο θ' ανεβαίνει για ένα ή δυο χρόνια, μετά θα συναντηθεί με προβλήματα αλута, πρώτο μεταξύ αυτών η υποσχέση της οικονομικής ανάπτυξης. Η διεθνής κρίση και η αύξηση των εξόδων των πρώτων υλών και των δεινών του περιβαλλοντός δεν θα του επιτρέψουν την ανοδό, και τότε δεν θα είναι πια δυνατή η αναδιανομή του παραγομένου πλούτου. Τα προβλήματα που τίθενται σήμερα από τους οικολογούς θα είναι ακόμα αθικτα: η πυρηνική ανάπτυξη (που ο Mitterrand θα ήθελε μόνο να σταματήσει), η πολιτική των εξοπλισμών, κλπ. Τότε η πλευρά αυτή του νεαρού

σοσιαλιστικού εκλογικού σώματος, που πλέον εγκατέλειψε τη δεξιά, που δεν μπορεί να αποδεχτεί τον δογματισμό του RCF, θα ενδυναμώσει το «πρασινό ρεύμα».

Οι σοσιαλιστές προσπάθησαν να χαλιναγωγήσουν τις πολιτικές μειοψηφίες της αριστεράς που ξεφευγουν από τον έλεγχο τους· επεβάλαν το κλεισμό του μεγαλύτερου μηνιαίου οικολογικού περιοδικού («Le Sauvage»), προσπάθησαν να εμποδίσουν την παρουσίαση δικών τους συνδυασμών, απομονώσαν στους ριζοσπάστες και στο PSU τα πλέον απαιτητικά ρεύματα.

Μερικοί με πλησίασαν και με ρώτησαν για το Partito Radicale, για τα δημοψηφίσματα, για τα ελεύθερα ραδιο. Πιστεύουν πως οι ριζοσπάστες εκφράζουν στην Ιταλία την ομοσπονδία των πρασίνων κινήματων, των αντιπυρηνικών, των γυναικών και των καταναλωτών. Μ' ενδιαφέρον μ' άκουσαν όταν τους εξήγούσα πως τα πράγματα δεν είναι έτσι. Πως επίσης για τα δημοψηφίσματα και τα ελεύθερα ραδιο δεν είναι χρυσός ο,τι λαμβεί. Πως στην Ιταλία το σοσιαλιστικό κόμμα και το κομμουνιστικό διαφέρουν. Πως στην Ιταλία υπάρχει ένα ευρύτατο κίνημα, μα που δύσκολα μπορεί να καθοριστεί οικολογικό.

Μετά η συγκεντρωση έκλεισε αιφνίδια, φαινομενικά δίχως μια απόφαση, ολοι επρέπε να παρουν το τραινο, να πανε σε φίλους, να ξεκουραστουν. Με ρώτησαν αν και μεις επίσης δυσκολευομαστε να μιλήσουμε για το κίνημα και με καθησυχάζαν: άλλες φορές νομίζα ότι ο οικολογισμός εφθανε σ' ένα νεκρό σημείο, μα μετά φαινοταν ξανα ενωμενος και σ' αναπτυξη.

BRICE LALONDE: Ο ΠΟΔΗΛΑΤΗΣ ΟΙΚΟΛΟΓΟΣ

Roberto De Francesco

LALONDE: Τώρα πια, η κυρία αντίθεση σ' αυτή τη κοινωνία δεν είναι η αντίθεση μεταξύ παραγωγών και αστών, αλλά, όπως έχει γίνει ήδη κατανοητό στη συνειδηση των περισσότερων, μεταξύ καταναλωτών και καταναλωτισμού, μεταξύ κατοχών της γνώσης και των επικοινωνιών και των μαζών των ξεριζωμένων αστικοποιημένων ατόμων που στερούνται παρελθόντος, οικογενείας, κοινωνικών σχέσεων, ανθρωπινών επαφών.

Μία κατάσταση που στη Γαλλία είναι προδηλη και από τις προτιμήσεις, του εκλογικού σώματος τα τελευταία 30 χρόνια. Τα κόμματα υποστηρίγματα του γαλλικού πολιτικού συστήματος δεν είναι πλέον, όπως στον μεταπολεμο, το Γκωλικό κόμμα και το Κομμουνιστικό κόμμα· κόμματα που μεταξύ των ησαν σκληροτάτοι εχθροί, μα που αγωνίζονταν σ' ένα κοινό εδαφός· η αδιάρρηκτη πίστη στην εξελικτικιστική παραγωγή, στον θεμελιώδη ρόλο του κράτους, και στην αμυνα του γαλλικού εθνικισμού.

Σήμερα τα κόμματα αυτά έχασαν την πρωτοκαθεδρία τους κι εμφανίστηκαν το Σοσιαλιστικό κόμμα και οι Ζισκαρδικοί.

Μα κι αυτοί επίσης, οι προτάσεις τους, δεν είναι προσαρμοσμένοι στην κατάσταση, και καθήκον του οικολογισμού είναι να δείξει πως η αριστερά δεν αποτελεί μια επαρκή εναλλακτική λύση.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Τι το διαφορετικό προτείνει, ή ακόμα περισσότερο, σε σχέση με τις προτάσεις της κυβέρνησης Μαυρου, όπως η μείωση του ωραρίου εργασίας, ο γαλλικός οικολογισμός;

LALONDE: Η γαλλική κυβέρνηση της αριστεράς, παρα τις αξιοσημείωτες διαφορές στους κύκλους της, ο υπουργός σχεδιοποίησης για παράδειγμα είναι δεδηλωμένος αντιπυρηνικός, είναι υποχρεωμένη, κυρίως εξ' αιτίας των δικών της επιλογών, που βασίζονται στην αντίληψη πως «προοδος σημαίνει να παράγουμε περισσότερο», να ανακαλέσει επίσης, τις αποφάσεις της στο θέμα της ενεργείας.

Ισχύει για όλους το παράδειγμα του αντιδραστήρα Super Phoenix που, στην εκλο-

γική εκστρατεία, έλεγαν ότι θέλανε να τον κλείσουν και αντίθετα μέσα στον επόμενο χρόνο θα είναι προθυμοί να τον ενεργοποιήσουν.

Είναι μια αναγκαστική επιλογή: θέλοντας περισσότερη πυρηνική παραγωγή είναι απαραίτητη περισσότερη ενέργεια, και στη Γαλλία η παραγωγή ενεργειακής βασίζεται όλη, από χρόνια, στην πυρηνική.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε πως ένα μέρος της κυβέρνησης, το πιο αριστερό, δηλαδή οι κομμουνιστές και η αριστερά του ΣΚ συγκεντρωμένη στο CERES, έχουν από καιρό κάνει μια αποφασιστική επιλογή στη θέση της πυρηνικής, αν κι εμείς διαπιστώσαμε πως συχνά η κομμουνιστική βάση είναι αντίθετη στις αντιπυρηνικές κινητοποιήσεις. Εμείς αντίθετα κινούμεθα σ' ένα εντελώς διαφορετικό εδαφός. Το οικολογικό κίνημα ξεκινά από την κρίση των αντιλήψεων που αναγονται στην σκεψη της αναγέννησης, όπως η γραμμική θεωρηση της προόδου, σύμφωνα με την οποία αυτό που πρέπει να έλθει είναι δίχως άλλο καλύτερο απ' αυτό που υπήρχε πρώτα· ή ακόμα, η ιδέα πως η ανθρωπότητα, με τον έλεγχο της φυσικής και την κοινωνική και επιστημονική ανάπτυξη μπορεί να τα κάνει όλα.

Σήμερα όλοι παραβρισκόμαστε αντίθετα στην ανυπερβλήτη κρίση του συνόλου του βιομηχανικού συστήματος, που βρίσκεται δίχως πηγές ενέργειας και σε μια αντιπαράθεση ολό και οξύτερη με τον Τρίτο Κόσμο που πάντα εκμεταλλεύονταν.

Βλέπουμε πως η κοινωνική και τεχνολογική οργάνωση, ξεπερνώντας ένα κάποιο πολυπλοκό επίπεδο, παράγει το αντίθετο των επιθυμητών αποτελεσμάτων, όπως στο πεδίο της αστικής επικοινωνίας για παράδειγμα.

Η αύξηση της ταχύτητας των μεταφορών, αντί να πλησιάζει, τείνει σήμερα να απομακρύνει πάντα περισσότερο τα πρόσωπα, που περνουν ώρες και ώρες στα τρένα και στα μέτρο για να μετακινηθούν οπουδήποτε.

Η εξέλιξη του τηλεφώνου επενεργεί ώστε να βλέπομαστε ολό και λιγότερο, περιορίζοντας τις προσωπικές σχέσεις στην επαφή λίγων στιγμών.

Ο κόσμος δεν γνωρίζει πλέον τι γίνεται στο Παρίσι, την πόλη που πλέον συγκεντρώνει το 1/4 του πληθυσμού της Γαλλίας, τόσο που η κυβέρνηση σκεφτηκε να ιδρύσει ένα υπουργείο που θ' ασχολείται με τον ελεύθερο χρόνο.

Εμείς δεν ενδιαφέρει να περιοριστεί μονάχα κάποια ώρα από το ωράριο εργασίας, ή ν' αυξηθούν οι διακοπές, αλλά αντίθετα... να ελευθερωθεί ο χρόνος εργασίας.

Προκειται δηλαδή ν' ανοίξουμε ξανά τη δυνατότητα να διαπραγματευτούμε, ατομικά, όχι μόνο τα ωράρια, αλλά επίσης τις περιόδους της εργασίας, για να αναπτυχθεί η δική μας δυνατότητα για προσωπικές πρωτοβουλίες. Φυσικά αυτό το προσωπικής διαπραγματεύσεως ωράριο εργασίας πρέπει να είναι το ελάχιστο δυνατό: η δική μας πρόταση τελικά είναι: να εξαφανιστεί η πλεονάζουσα εργασία και να μοιραστεί η απαραίτητη εργασία μεταξύ όλων.

Στην αντίρρηση πως κατ' αυτό τον τρόπο θα μειωνόταν η παραγωγικότητα απάνταμε πως ευνοούμε επίσης τη διαιρέση των μισθών, όχι των κατωτέρων φυσικά, μεταξύ όλων. Φαίνεται μια πρόταση ad hoc, μα το εκλογικό σώμα των οικολογών τα τελευταία 5-6 χρόνια πέρασε από 300.000 σε 1.200.000 ψηφούς.

Μετά, για μας, προκειται να επιλέξουμε την πρόοδο, δηλαδή να αναπτύξουμε την μελέτη και τις βιο-τεχνολογικές εφαρμογές, την πληροφόρηση, τις εναλλακτικές τεχνολογίες, κατά πρώτο λόγο την ηλιακή. Αναγκή να επιλέξουμε τελικά, μ' όλες τις προφυλάξεις, το πεδίο της βιολογίας, εγκαταλείποντας την υπεροχή της φυσικής που εφθάσε σήμερα στο ανώτατο σημείο ανάπτυξης με τα πυρηνικά κέντρα.

ΕΡΩΤΗΣΗ: Προκειται για καλούς στόχους, μα γνωρίζουμε πως συχνά ο περιορισμός του ωριαρίου εργασίας, ο μεγαλύτερος ελεύθερος χρόνος, κλπ. δεν μετασχηματίζονται σε ελευθερία, και πως μια τέτοια πρόταση όπως αυτή για το υπουργείο ελεύθερου χρόνου, θα μπορούσε να βρει μεγαλύτερη αποδοχή, λέμε «συγκάταθεση», σε μεγάλες μαζές του κόσμου που κατευθύνονται από τα έξω. Σε τι συνίσταται λοιπόν εκείνο που ονομάζετε «κίνημα της ελπίδας»;

LALONDE: Είναι αλήθεια, πολύς κόσμος, πολλοί νεοί είναι κυριολεκτικά αποπροσανατολισμένοι όταν δεν έχουν τίποτα να κάνουν. Προκειται να αναπτύξουμε

εκείνο που εμείς ονομάζουμε εξουσία ζωής. Η εξουσία αυτή συνίσταται πριν απ' όλα στο να μην αγοράζουμε· μετά, στο να αγοράζουμε μόνο πράγματα που διαρκούν για πολύ χρονικό διάστημα, τελικά να κάνουμε οι ίδιοι τα δικά μας πράγματα, αναπτύσσοντας *tribu filων*.

Δεύτερο, στην ανάπτυξη μιας νέας δημοκρατίας της πληροφόρησης, πληροφόρηση πανω σ' όλα, από το πως πληρώνονται οι φοροί μέχρι τα επιστημονικά προβλήματα.

Στο σημείο αυτό, και βλέπουμε πως πολλοί ήδη το κάνουν, η ζωή μας γίνεται μια τελική στιγμή της εργασίας, αποφασισμένη από μας τους ίδιους, ανάπτυξης προσωπικών και κοινωνικών σχέσεων· απελευθέρωσης της σεξουαλικότητας, της γέννησης και της ανάπτυξης των ικανοτήτων μελέτης ολού αυτού που υπάρχει γύρω μας, από μας τους ίδιους ως τα πράγματα, τα πρόσωπα, τη φύση.

Δεν πρόκειται για μια κατάσταση που επιβάλλεται με νόμο, μα γι' αυτήν που μπορεί να αναπτυχθεί.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Μα τότε τι σημαίνει για σας η παρουσία σας στις εκλογές· θέλετε ίσως την εξουσία;*

LALONDE: Ναι, θέλουμε να φθάσουμε στην εξουσία. Φυσικά, όχι για ν' αλλάξουμε απλώς το κομμάτι στην κυβέρνηση, μα οφείλουμε επίσης να καταλάβουμε πως δεν μπορούμε να συνεχίζουμε να σκανδαλιζόμαστε μ' αυτό το ζήτημα της εξουσίας.

Φυσικά, θέλουμε να περιθωριοποιήσουμε το Κράτος, ν' αναπτύξουμε τις περιφέρειες, να ελευθερώσουμε το άτομο, να επιτύχουμε δηλαδή το επίπεδο ενός «ελαχίστου Κρατους», όμως η εξουσία μπορεί επίσης να είναι η εξουσία του κανω κατι τι, ν' αναπτύξουμε τα προγράμματα μας για παράδειγμα: δεν θέλουμε μοναχα να είμαστε εκείνοι - που - είναι - εναντία - σε - κατι. Η επιλογή μας δεν είναι μοναχα μια επιλογή περιστασιακή για να εκμεταλλευτούμε τις εκλογικές ψήφους, για την προπαγάνδα· εγώ αρχισα από ποδηλάτης - οικολόγος και θέλω να γίνω προεδρος.

ΕΡΩΤΗΣΗ: *Μα ποια είναι τα κοινωνικά υποκείμενα αυτού του κινήματος, που βρίσκονται και τι κάνουν στην πράξη για ν' αλλάξουν αμέσως τα πράγματα;*

LALONDE: Αναγκη να καταλάβουμε πως το οικολογικό κίνημα είναι πολύ συνθετο και διαφοροποιείται στο εσωτερικό του. Υπάρχουν εκείνοι για παράδειγμα, που ανεπτυξαν τεχνικές ικανότητες κι έγιναν ένα είδος «lobby» συμβουλών, όπως ίσως σε σας η «Italia Nostra». Υπάρχουν οργανωμένοι σε μικρές ή μεγάλες ομάδες, γύρω στις 300.000, και είναι, ως ένα σημείο, κληρονομοί του αριστερισμού, και το σημειώνω επειδή αφιερώνονται κυρίως σ' αμυντικούς αγώνες, όχι στον πυρηνικό, όχι σ' αυτό, όχι σε κείνο.

Υπάρχουν οι πολιτικοί όπως εγώ.

Υπάρχουν εκείνοι, πολλοί, που δεν ψηφίζουν ούτε οικολογιστή, οι βρωμεροί, μα που προσωπικά, ατομικά, έχουν κάνει αλλαγές στη ζωή τους· για παράδειγμα αναπτύσσουν τις τεχνικές ανώδυνου τοκετού, της γέννησης στο νερό· ασχολούνται με το θέμα της τροφής, να φτιάχνουν από μόνοι τους πράγματα, σε μικρές ομάδες φίλων, να κτίζουν το σπίτι τους.

Αυτοί ολοι είναι ένας ποικίλος κόσμος και ανεξάρτητος, που δείχνει όμως πως αυτός ο τυπος απάντησης είναι πλέον κοινωνικά διαδεδομένος, είναι ένας τυπος εναλλακτικής λύσης πολύ ισχυρός, επειδή δεν περνά από τα πολιτικά, ιδεολογικά ή θεωρητικά κανάλια.

Για τους οικολογιστές υπάρχει επίσης η σχέση με τις γυναίκες φεμινίστριες και σημειώστε πως τα 3/4 των οικολογικών ψήφων ήσας γυναίκες· με τα περιφερειακά κινήματα, μ' ένα μέρος του συνδικατού.

Αναγκη ωστόσο να είμαστε προσεκτικοί, το οικολογικό κίνημα είναι ολό αυτό: η οικολογία είναι ένα κίνημα πολύ-συνθετο, δεν υπάρχει πια μια μονη δοσμενη λύση, όλες οι τάσεις πρέπει να συμπεριλαμβάνονται κι όλες οι τάσεις βαδίζουν καλά, είναι ίσες μεταξύ τους.

Το οικολογικό κίνημα δεν πρέπει να κινείται σαν ένα χειρουργό, αλλά παντοτε σαν ένα βελονοθεραπευτή.

ΠΟΙΑ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ

Κορνηλιος Καστοριαδης

Προσφατα, απο τις εκδοσεις Ραππα, κυκλοφορησε το βιβλιο «Απο την οικολογια στην αυτονομια». Προκειται για μια συζητηση που εγινε στις 27 Φεβρουαριου 1980 στο βελγικο πανεπιστημιο Louvain la Neuve πανω στο θεμα «Αντι-πυρηνικη παλη, οικολογια, και πολιτικη»· μια συζητηση την οποια παρακολουθησαν και ζωντανεψαν γυρω στους 800 φοιτητες αμεσως μετα τις ομιλιες του Κορνηλιου Καστοριαδη και του Daniel Cohn-Bendit.

Οι αποψεις που εκτιθενται απο τον Καστοριαδη μας φαινονται σημαντικες για οποιον ασχολειται μ' ορους της πολιτικης και της συμμετοχης με το περιβαλλοντολογικο προβλημα, για το λογο οτι, μεσω του αντι-πυρηνικου κινηματος παρουσιαζεται η δυνατοτητα ασκησης μιας απο τις ελαχιστες δυνατοτητες ενεργητικης πολιτικης που εχουν απομεινει και που αυτη η κοινωνια επιτρεπει.

Παρεχουμε μια συνοψη, προσκαλωντας τους αναγνωστες σε μια μεταξυ τους συζητηση, αλλα και μεσα απο τις στηλες του περιοδικου, οπως αλλωστε ισχυει και για καθε αλλου ειδους ζητημα.

Η γνωση σαν εργαλειο ελεγχου

Ειναι γνωστο πως καθε κοινωνια δημιουργει την τεχνικη της, τον δικο της τυπο γνωσεων, καθως και τον δικο της τυπο μεταβιβασης των γνωσεων.

Ειναι γνωστο επισης πως η καπιταλιστικη κοινωνια οχι μονο προχωρησε πολυ στη δημιουργια και στην αναπτυξη ενος τυπου γνωσεων κι ενος τυπου τεχνολογιας που τη διαφοροποιουν απ' ολες τις αλλες, αλλα - κι αυτο επισης τη διαφοροποιει απο τις αλλες κοινωνιες - εβαλε αυτες τις δραστηριοτητες στο κεντρο της κοινωνικης ζωης, τους προσεδωσε μια σημασια που δεν ειχαν αλλοτε η σ' αλλα μερη.

Παρομοια, ολοι σημερα ξερουν η πιστευουν οτι ξερουν, πως η δηθεν ουδετεροτητα, η δηθεν εργαλειακοτητα της τεχνικης η ακομα και της επιστημονικης γνωσης ειναι αυταπατες. Γιατι η παρουσιαση της επιστημης και της των εργαλειων, δεν ειναι απλη «αυταπατη», αλλα αποτελει ακριβως μερος της συγχρονης θεσμισης της κοινωνιας - αποτελει δηλαδη μερος του κοινωνικου φαντασιακου στοιχειου που δεσποζει στην εποχη μας.

Κι αυτο δεν συμβαινει μονο στις χωρες του λεγομενου ιδιωτικου η δυτικου καπιταλισμου. Συμβαινει και τις υποτιθεμενες «σοσιαλιστικες» χωρες, στις ανατολικες χωρες, οπου τα ιδια εργαλεια, τα ιδια εργοστασια, οι ιδιες διαδικασιες οργανωσης και γνωσης υπηρετουν την ιδια τωυτη κοινωνικη φαντασιακη σημασιοδοτηση, δηλαδη την απεριοριστη εξαπλωση ενος ταχα ορθολογικου δηθεν ελεγχου.

Αν αληθινα θελουμε ν' αγωνισουμε εναντια στο συστημα και, ακομα, αν θελουμε να δουμε τα προβληματα στα οποια σκονταφτει σημερα ενα κινημα, οπως λογουχαρη το οικολογικο κινημα, θα πρεπει να καταλαβουμε μια στοιχειωδη αληθεια που θα φανει πολυ δυσαρεστη σε ορισμενους: το συστημα κραταει γιατι καταφερνει να δημιουργησει την προσχωρηση των ανθρωπων στην υφισταμενη κατασταση. Η προσχωρηση αυτη ειναι, βεβαια, αντιφατικη: συμβαδιζει μ' ορισμενα στοιχεια εξεγερσης εναντια στο συστημα. Ωστοσο δεν παυει να ειναι μια προσχωρηση, και οχι μια απλη παθητικοτητα.

Δεν θελω, φυσικα, να πω μ' αυτο οτι οσοι ασκουν την εξουσια «εχουν γνωση». Ισχυριζονται ομως οτι εχουν, και στο ονομα αυτης της δηθεν γνωσης - ειδικευμενης, επιστημονικης, τεχνικης γνωσης - δικαιολογουν την εξουσια τους μπροστα στον πληθυσμο. Αν μπορουν και το κανουν, ειναι γιατι ο πληθυσμος το πιστευει, γιατι εχει εκπαιδευτει να το πιστευει.

Απ' ολα τωυτα βγαινει ενα πρακτικο συμπερασμα. Υπαρχει ενα πεδιο αγωνα, κυριως για ανθρωπους σαν και σας. Πρεπει να δειξουμε, πριν απ' ολα, οτι η

εξουσία στη σημερινή εποχή δεν είναι η γνώση· ότι όχι μόνο δεν ξέρει τα πάντα, αλλά και ότι ξέρει πολύ λιγότερα απ' όσα ξέρει ο κόσμος γενικά και ότι υπάρχουν γι' αυτό βαθύτεροι και οργανικοί λόγοι. Και, δεύτερο, ότι αυτή η «γνώση», που επικαλείται η εξουσία, ακόμα κι όταν υπάρχει, έχει έναν πολύ ιδιαίτερο, μερικό και στρεβλωμένο στη βάση του χαρακτήρα.

Ακόμα κι αν παραδεχτούμε - όπως το κάνω ο ίδιος - ότι η κατεύθυνση, οι σκοποί, ο τρόπος μεταβίβασης και η εσωτερική οργάνωση της επιστημονικής γνώσης είναι αγκυροβολημένες στο σημερινό κοινωνικό σύστημα, ακόμα και τότε, θα πρέπει να δεχτούμε πως κατ' εδω δημιουργείται που ξεπερνάει ασφαλώς τη συγχρονη εποχή.

Δεν υπάρχουν «φυσικές» ανάγκες

Ερχομαι τώρα στην άλλη διάσταση της διαδικασίας κοινωνικής κατεργασίας του ατόμου, σ' αυτήν που αφορά τις «ανάγκες». Είναι ολοφάνερο πως δεν υπάρχουν «φυσικές» ανάγκες του ανθρωπίνου οντος, οποίον ορισμό του ορού «φυσικός» κι αν διαλεξούμε: δεν βλέπουμε πως θα μπορούσαμε να συμφωνήσουμε κοινωνικά για να προσδιορίσουμε ανάγκες που θ' ανταποκρίνονταν σ' αυτήν εδω τη «φύση».

Δεν υπάρχουν φυσικές ανάγκες. Κάθε κοινωνία δημιουργεί ένα σύνολο αναγκών για τα μέλη της και τα μαθαίνει ότι τη ζωή δεν αξίζει να τη ζει κανείς - και ούτε μπορεί υλικά να τη ζει - παρα μόνον αν αυτές οι ανάγκες «ικανοποιούνται». Ο καπιταλισμός μπόρεσε ν' αναπτυχθεί μόνον επειδή εβάζε στο κέντρο των παντών τις «οικονομικές» ανάγκες. Ο καπιταλισμός κατορθώνει να δημιουργήσει μίαν ανθρωπότητα για την οποία, αυτές οι «ανάγκες» είναι περίπου καθετί που μετράει στη ζωή. Και - και αυτό είναι ένα από τα σημεία που μας χωρίζαν ριζικά από μίαν άποψη σαν εκείνη που ο Μαρξ μπόρουσε να έχει για την καπιταλιστική κοινωνία - τις ανάγκες που δημιουργεί ο καπιταλισμός, κούτσα-στραβά - και - ως - επί - το - πλείστον, τις ικανοποιεί. Όπως λένε στα εγγλέζικα: He promises the goods and he delivers the goods (υποσχεται τα αγαθά και προμηθεύει τα αγαθά).

Όταν μιλάμε για το πρόβλημα της ενεργείας, για το πυρηνικό κτλ, στην ουσία εμπλέκεται όλη η πολιτική και κοινωνική λειτουργία και ολος ο συγχρονος τρόπος ζωής. Ετσι έχει το πράγμα, τόσο «αντικειμενικά» όσο και από τη σκοπία των ατόμων. Από την άποψη αυτή οι κριτικές μας για καταναλωτική αποβλακωση έχουν ελάχιστη σημασία.

Η ενεργειακή κρίση δεν έχει νόημα ως κρίση, και δεν είναι κρίση παρα μόνο σε σχέση με το σημερινό μοντέλο κοινωνίας. Είναι αυτή η κοινωνία που έχει ανάγκη κάθε χρόνο 10% περισσότερο πετρέλαιο ή ενέργεια για να μπορεί να εξακολουθεί να λειτουργεί. Αυτό σημαίνει πως η ενεργειακή κρίση είναι, κατά κάποιαν έννοια, κρίση αυτής της κοινωνίας.

Ετσι, περιέχει το σπέρμα της αμφισβήτησης από τα άτομα ολοκληρώου του συστήματος, ίσως όμως να περιέχει επίσης το σπέρμα της δυνατότητας ν' ακολουθηθούν οι άνθρωποι, στο πολιτικό επίπεδο, τα πιο πλανερὰ και τα πιο τερατώδη ρεύματα.

Η κοινωνία αυτή, τέτοια που είναι, δεν θα μπορούσε ίσως να εξακολουθήσει να υπάρχει αν δεν της είχε εξασφαλιστεί τούτο το χουρχουρητό της αυξουσας κατανάλωσης.

Εκείνο που το οικολογικό κίνημα αμφισβήτησε, από τη μεριά του, είναι η άλλη διάσταση· το σχήμα και η δομή των αναγκών, ο τρόπος ζωής, πράγμα που αποτελεί ένα κεφαλαιώδες ξεπερασμά εκείνου που μπορεί να θεωρηθεί ως ο μονοπλευρος χαρακτήρας των προγενεστερων κινήματων. Στο κέντρο της προσοχής του οικολογικού κινήματος είναι ολοκληρή η αντίληψη, ολοκληρή η τοποθέτηση των σχέσεων ανάμεσα στην ανθρωπότητα και τον περιβάλλοντα κόσμο, και τελικά το θεμελιακό και αιώνιο ερώτημα: τι είναι η ανθρωπινή ζωή; Ζούμε για ποιο λόγο;

Στο ερώτημα τούτο υπάρχει κιόλας μια απάντηση: είναι η καπιταλιστική απάντηση.

Η ωραιότερη και πιο λακωνική διατύπωση του πνεύματος του καπιταλισμού

που γνωρίζω, είναι η γνωστή προγραμματική ρήση του Καρτεσιού: να φτάσουμε στη γνώση και στην αλήθεια για να «γίνουμε αφεντες και κητορες της φύσης». Σ' αυτή την απόφαση του μεγάλου ορθολογιστή φιλοσοφού βλέπουμε με τον εναργεστερο τρόπο την αυταπάτη, την τρέλα, τον παραλογισμό του καπιταλισμού. Τι σημαίνει να γίνουμε αφεντες και κητορες της φύσης; Τι σημαίνει αυτή η στερημένη περιεχομένου ιδέα στην οποία συγκλίνουν και ο καπιταλισμός και το έργο του Μαρξ και του μαρξισμού;

Ε, λοιπόν, εκείνο που φανερώνεται, ίσως ψηλαφητα και με ψελλίσματα, μέσα από το οικολογικό κίνημα, είναι ότι ασφαλώς δεν θέλουμε να είμαστε αφεντες και κητορες της φύσης. Πρωτο, γιατί έχουμε καταλάβει πως αυτό δεν σημαίνει τίποτα, πως αυτό δεν έχει νόημα - παρα μόνο εκείνο της καθυποτάξης της κοινωνίας σ' ένα παραλογο σχέδιο και στις δομές δυναστευσης που το ενσαρκώνουν. Και δευτερο, γιατί θέλουμε μιαν άλλη σχέση με τη φύση και τον κόσμο· κι αυτό σημαίνει έναν άλλο τρόπο ζωής και άλλες ανάγκες.

Το ζήτημα όμως είναι: ποιον τρόπο ζωής και ποιες ανάγκες; Τι θέλουμε; Και ποιος, πως, με βάση τι, μπορεί ν' απαντήσει σ' αυτά τα ερωτήματα; Ν' απαντήσει όχι με την έννοια της απολυτής γνώσης, αλλά με γνώση του πραγματος και με διαύγεια πνευματος.

Αυτονομία του κοινωνικού

Το οικολογικό κίνημα, σύμφωνα με τον Καστοριάδη, είναι ένα από τα κινήματα που τείνουν προς την αυτονομία της κοινωνίας. Αυτονομία σε σχέση μ' ένα τεχνικό-παραγωγικό σύστημα, δηθεν αναποφευκτο ή δηθεν βελτιστο: το τεχνικό-παραγωγικό σύστημα που διαπερνά και διαποτίζει τη σημερινή κοινωνία. Φαίνεται στον Καστοριάδη απολυτα φυσικό πως το οικολογικό κίνημα, με τα ζητήματα που θέτει, ξεπερνά κατά πολύ αυτό το πρόβλημα του τεχνικό-παραγωγικού συστήματος, από τη στιγμή που θέτει σε συζήτηση ξανά και ξανά ολοκληρή την πολιτική και κοινωνική προβληματική.

Ο αντιπυρηνικός αγώνας: μάλιστα, περίφημα, ευγε! Αλλά μήπως αυτό σημαίνει ταυτόχρονα: αγώνας κατά του ηλεκτρισμού; Αν ναι, τότε θα πρέπει να το πούμε φωναχτά και ξεκαθάρα. Και θα πρέπει ακόμα να πούμε: είμαστε εναντίον στον ηλεκτρισμό και γνωρίζουμε το τι συνεπαγεται αυτό που λέμε: κανένα τηλέφωνο, κανένα εγχειρητικό συγκροτημα σε χειρουργείο, κανένα ραδιοφωνο· κανένα μαγνητοφωνο. Η ολική αυτή απορριψη είναι ίσως αποδεκτή - αλλά θα πρέπει να το ξερούμε και θα πρέπει να το πούμε.

Αλλιώς, το μόνο λογικό πράγμα θα είναι να προτείνουμε άλλες πηγές ενεργείας, να δηλώσουμε και να δείξουμε πως δεν είναι ανάγκη να στερηθούμε τον ηλεκτρισμό αν αποκλείσουμε τους σταθμούς πυρηνικής ενεργείας, υπό τον όρο να αναμορφώσουμε το ολό σύστημα παραγωγής ενεργείας έτσι, που να μπαίνουν σ' εφαρμογή μόνο ανανεώσιμες ενεργείες. Αλλά το θέμα των ανανεώσιμων ενεργειών ξεπερνάει πολύ το ζήτημα των ανανεώσιμων ενεργειών. Εμπλέκει την ολότητα της παραγωγής· εμπλέκει την ολότητα της κοινωνικής οργάνωσης.

Απ' ότι ξερω προσωπικά, η μόνη προσπάθεια να παρθεί σοβαρά υπόψη το σύνολο του προβλήματος είναι το σχέδιο Alter πάνω στο οποίο εργάζεται ο μαθηματικός Courrège. Ο Courrège είδε, και το λέει, ότι αυτό που στο «τεχνικό» και «οικονομικό» πεδίο είναι μια λύση ανακινεί πελώρια πολιτικά και κοινωνικά (τα λέει κοινωνικά) προβλήματα: τον καθορισμό των τελικών στοχών της παραγωγής, την αποδοχή από την κοινοτητα μιας στασιμής κατάστασης, τη διαχείριση του συνόλου, κτλ.

Αν θέλουμε να θίξουμε το ενεργειακό πρόβλημα, τότε θα πρέπει να θίξουμε τα πάντα. Ολ' αυτά δεν είναι ούτε θεωρία ούτε φιλολογία.

Στην πραγματικότητα τα σχέδια για τις ανανεώσιμες ενεργείες είναι εν μέρει επαναξιοποίημα για σκοπούς που δεν θα μπορούμε να τους ονομάσουμε ούτε καν ρεφορμιστικούς: απλουσάτα χρησιμεύουν για σκοπούς σκετού μπαλώματος του υφισταμένου συστήματος.

Εχει εννοια ενας «Οικολογικος ρεφορμισμος»;

Και, περα απο τουτο το ζητημα της επαναξιοποιησης, οδηγουμαστε σ' ενα αλλο ερωτημα: μηπως ενας αντιπυρηνικος, ενεργειακος, οικολογικος «ρεφορμισμος» εχει καποιο νοημα και μπορει να υποστηριχθει νηφαλια; Εννωω εδω με «ρεφορμισμο» την υποστηριξη επιμερους μετρων που θεωρουνται κατα καποιο τροπο καταλληλα (που δεν εκμηδενιζονται δηλαδη εξ' αιτιας του οτι παρενθετονται σ' ενα ολικο συστημα που το ιδιο μενει αμεταβλητο).

Για παραδειγμα, οι νομοι εναντια στη ρυπανση των υδατων, νομοι που αφηνουν αθικτα τα υπολοιπα: τις πολυεθνικες, το κρατος, το κομμουνιστικο κομμα, κτλ.

Μια παραδοσιακη αποψη απαντα αρνητικα σ' αυτο το ερωτημα. Οι οπαδοι της λεγανε: μαχομαστε για την επανασταση, κι ενα απο τα υποπροϊοντα της επαναστασης θα ειναι η μη ρυπανση των ποταμιων οπως επισης η χειραφαιτηση των γυναικων, η εκπαιδευτικη μεταρρυθμιση.

Ξερουμε πως η απαντηση αυτη ειναι παραλογη και φενακιστικη, κι ευτυχως οι γυναικες και οι φοιτητες επαψαν να περιμενοιν την επανασταση για ν' απαιτησουν και να πετυχουν τις ουσιαστικες αλλαγες της καταστασης τους.

Πιστευω πως το ιδιο ισχυει και για τον οικολοικο αγωνα: υπαρχει λογουχαρη, κι ανμεσα σε χιλια αλλα, το σοβαρο προβλημα της ρυπανσης των υδατινων ρευματων, και ο αγωνας εναντια σ' αυτη την κατασταση εχει απολυτα ενα νοημα, υπο τον ορο οτι ξερουμε τι κανουμε, οι εχουμε καθαρο μυαλο. Αυτο σημαινει οτι ξερουμε πως παλαιβουμε σημερα για τον ταδε μερικο στοχο, επειδη εχει μια ορισμενη αξια, και οτι ξερουμε επισης πως αυτο, του οποιου ζηταμε την εισαγωγη η εφαρμογη του θα εχει κατ' αναγκη μια διφορουμενη σημασια και πως μπορει μαλιστα να εκτραπει απο την αρχικη του σκοπιμοτητα.

Ο Κατοριαδης τελικα επαναφερε την συζητηση στο προβλημα της αυτονομης κοινωνιας. Μια αυτονομη κοινωνια δεν συνεπαγεται μοναχα την αυτοδιαχειριση και την αυτο-κυβερνηση. Συνεπαγεται επισης εναν αλλο πολιτισμο, μια εναλλακτικη κουλτουρα με την πιο βαθια εννοια αυτου του ορου, εναν αλλο τροπο ζωης: αλλες αναγκες, διαφορετικο προσανατολισμο στους σκοπους της ανθρωπινης ζωης.

Ενας σοσιαλισμος της κυκλοφοριακης συμφορησης ειναι ενας παραλογισμος. Πως θελουμε να ειναι μια σοσιαλιστικη πολη; Πως την θελουν οι κατοικοι της;

Αυτα τα ουσιαστικα περιεχομενα της επεμβασης του Κατοριαδη θελουμε να θεσουμε υπ' οψη στους αναγνωστες.